

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTA LUNARA

3|15 MAIU 1848

Nici una din marile acțiuni politice ale Românilor ardeleni nu a lăsat amintiri atât de puternice și de trainice în conștiința populară de dincoace de munți, ca adunarea națională ținută la 3/15 Maiu 1848 pe Câmpia Libertății dela Blaj. În istoria vieții publice a neamului nostru, această adunare formează „piatra unghiulară“, prin care se acopere un lung și dureros trecut de suferințe și se marchează începutul unei epoce noi de avânt nobil și de muncă rodnică. Ea a fost preludiul superb al luptelor sângeroase de un an și jumătate, prin care poporul românesc a frânt lanțurile grele ale sclăviei seculare și, mai presus de toate, a fost preludiul marilor eforturi cari au pregătit sufletește milioanele de ardeleni pentru ceasul isbândeii depline dela sfârșitul anului 1918.

În conștiința masselor țărănești, de adunarea națională dela Blaj este legată ștergerea iobăgiei și începutul răsmiriței, care a stins atâtea vieți, a adus atâtea jale și a îngropat pentru vecie atâtea comori. Pentru politica generală românească, pentru ideologia acestei politici, marea adunare a avut altă importanță covârșitoare: acolo s'a formulat, în cele 16 puncte citite de *Treboniu Laurianu*, crezul politic, care a călăuzit statornic luptele de emancipare ale elementului românesc ciscarpatin organizat în partidul național român. Acest crez politic a strălucit viu și luminos în sufletul tuturor luptătorilor, în numele lui s'au purtat grelele lupte de 70 de ani și pentru el au îndurat atâția mucenici chinurile pușcăriilor dela Vaț și Seghedin...

Ceeace caracterizează programul politic fixat de adu-

narea națională din Blaj, stăpănită de spiritul de o uimitoare claritate și putere de intuiție al lui *Simeon Bărnuțiu*, este puternicul suflu naționalist și democrat și superioara concepție despre libertățile publice și despre egalitate, care-l străbate în toate cele 16 puncte ale lui. Manifestul adresat poporului de comitetul permanent național, la sfârșitul adunării, făcând comparație între jurământul depus acolo de cei 40.000 de țărani cu cămășile albe și cu fața brăzdată de suferințe și ochii scânteetori de dorul libertății, spune că „jurământul celor trei națiuni (unguri, secui și sași), este jurământul netoleranței; al Românilor e jurământul toleranței celei mai depline, jurământ de dreptate și frățietate“.

Postulatul fundamental al programului politic dela 1848 este *independența națională*, sau, cum o explică alcătuitoarii marelui act: *națiunea să figureze în numele său ca națiune română*. Un postulat vechiu, pe care-l găsim în cele dintâi manifestări politice ale Românilor ardeleni, în memoriile lui *Inochentie Micu Klein* — la care se vor fi gândit, sigur, zecile de mii de intelectuali și țărani strânși în piața pătrată croită de el, în jurul catedralei ale cărei temelii tot el le-a pus, — și în celebrul *Supplex Libellus Valachorum* dela 1791. După constituția Ardealului și după paragrafii *Aprobatae*-lor și *Compilatae*-lor, o nație românească nu exista, deși ea prin numărul ei, prin jertfele imense de sânge și avere, le întrecă pe toate celelalte neamuri ale țării. Nu exista pentru beneficiul drepturilor și al libertăților, dar exista pentru toate robotele și dijmele, exista pentru toate impozitele ordinare și extraordinare și pentru toate războaiele sângeroase cari le hotărau alții în folosul lor și pentru hatârul lor.

Adunarea nu a cerut numai independență națională, ci a cerut și dreptul ca nația să fie administrată, judecată și instruită în limba sa și prin oamenii săi. Călăuzită apoi de curentul larg democratic, care răscolise societatea statelor occidentale, prăbușind vechi concepții și răsturnând organizații seculare și care era atât de potrivit instinctului nostru de popor de țărani, adunarea pretinde desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor, desființarea dijmelor, ștergerea privilegiilor și „purtarea comună a sarcinilor publice după starea și averea fiecăruia“. Și va trebui să stăm și azi, după aproape un veac, uimiți în fața ideilor avansate ale conducătorilor marei adunări naționale, cari

cereau libertatea industrială și comercială și desființarea tuturor piedicilor comerțului „de care se ține desființarea vămilor la graniță“, libertatea de a vorbi, de a scrie și de a tipări fără nici o cenzură și fără sarcina grea a cauțiunei, asigurarea libertății personale și ca nimenea să nu poată fi prins „*sub vre-un pretext politic*“, libertatea întrunirilor, curți cu jurași și o constituție nouă votată de o adunare constituantă și întemeiată „pe principiile dreptății, libertății, egalității și frățietății și să se lucreze codici noi de legi civile, penale, comerciale etc. tot după acele principii“.

Nu este mirare că, precum scrie *Timoteiu Cipariu*, în darea de seamă publicată în „Organul național“ al său, la sfârșitul adunării „*Ceriul începu a picura vărsând lacrimi de bucurie*“.

Erau picurii, cari prevestiau roadă bogată! Și roada a fost într'adevăr bogată. Nici persecuțiunile și asupririle, nici aerul muced al pușcăriilor, nici ademenirile și ispitele n'au putut smulge niciodată și nici într'o împrejurare neamul românesc de dincoace de Carpați din vraja celor 16 puncte. Nu l'au putut smulge, pentrucă ele concretizau aspirațiunile instinctive ale sufletului acestui neam și marile instincte populare nu pot fi modificate niciodată. Ele trăesc cât trăește și sufletul popoarelor și pier odată cu el.

* * *

Dacă istorica adunare dela 3/15 Maiu 1848 constitue, prin maturitatea programului politic votat, prin idealismul robust al conducătorilor ei și prin atât de impresionanta sobrietate a imensei mulțimi de țărani strânși din toate părțile Ardealului în jurul lor, un titlu de nobilă mândrie, ea constitue în acelaș timp și un titlu de nepieritoare glorie pentru Blajul românesc și pentru puternicul suflu de viață nouă națională răspândit până în cele mai îndepărtate colțuri ale țării de cărturarii, de profesorii și elevii lui. O adunare de proporțiile celei dela 3/15 Maiu se putea ține numai la Blaj, pentrucă el era singurul oraș nu numai curat românesc, ci singurul oraș *proprietate a unei instituțiuni care putea fi numai românească: episcopia română unită*. Stăpânii Sibiului și Brașovului erau Sașii, ai Aiudului, Clujului, Turzii — Ungurii; *Stăpânul Blajului era episcopul român unit*. Apoi aci erau marile școli naționale, de pe ale căror catedre au pro-

povăduit mândria originii noastre romane și încrederea în viitorul strălucit al nației Samoilă Klein, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Timoteiu Cipariu, Aron Pumnul, Ion Rusu și Simeon Bărnuțiu însuș; aci s'a întocmit întâia oară un program politic de emancipare națională, de aci a pornit vlădica Inochentie Micu Klein eroica luptă de desrobire; între zidurile lui a avut loc, la 1792, sinodul clerului unit care a refuzat jurământul pe Constituția Țării Ardealului și consistorul de aci scrisese înainte cu abia șase ani (1842) guvernului ardelean că nu în zece ani „*dar nici după zece veacuri, ba niciodată, în vecii vecilor noi și națiunea noastră*” nu putem fi obligați să renunțăm în biserică și școală la limba română, pentrucă asta ar însemna „*ruina scumpei noastre naționalități*”. Astfel numai Blajul putea oferi, în anul Domnului 1848, și cadrele materiale și cadrele spirituale pentru o adunare națională românească de proporțiile celei dela 3 15 Maiu. Acest lucru nu trebuie să-l uite nici el, și nici alții!

Z. PĂCLIȘANU

Blajul cel vechiu

PIU XI ȘI RĂSĂRITUL CREȘTIN

Veacul nostru, veacul luminii, al electricității și al eterului, ne-a adus -- odată cu smulgerea atâtor taine din sânul naturii și cu mersul accelerat al progresului pe orice cale — și o nouă ideologie cu privire la trebuința tot mai simțită de a strânge rândurile și a lucra cât mai mulți împreună pentru atingerea unui țel determinat. Pretutindenii astăzi se vorbește de unire și strânsă colaborare. Pe toate țărmurile și în toate direcțiile se fac uniri, se strâng prietenii, se organizează societăți, se pun baze de asociații, se alcătuesc fronturi și se semnează pacte, care nu au alt scop, decât de a tinde sub o singură conducere și cu puteri unite la ajungerea țintei ce o urmăresc.

Această tendință de unire a început să devină, în timpurile din urmă, tot mai pronunțată și pe țărmul religios. În slujba acestui ideal se înrolaseră faimoasele adunări din Stockholm și Lausanne, care au preocupat, acum câțiva ani în urmă, atenția întregii lumi. Duși de același gând, anglicanii și-au trimis o solie de reprezentanți la București pentru a încerca o apropiere dintre aceste două Biserici, încercare de care s'a scris în numărul trecut al „Culturii Creștine“.

Dar, dacă neuniții deabia acum, sub impulsul curentului modern, au simțit trebuința acestei imprumutate colaborări ce o oferă unirea religioasă, trebuie să o spunem, și s'o recunoaștem, că Papii dela Roma, cari primiseră dela divinul Răscumpărător al omenirii porunca de a se îngriji ca „toți să fie una“, s'au străduit din răspuțeri dealungul veacurilor, să recheme la staulul lui Petru pe oile, ce fie cu, sau fără vina lor, se înstrăinaseră. Un cercetător imparțial ușor se va convinge de acest lucru, răsfoind puțin paginile „Istoriei Papilor“ de L. von Pastor.

Intr'un chip deosebit i-a păscut pe ei gândul realipirii Orientului disident de Apusul catolic, considerând totdeauna Biserica Răsăritului ca pe o fiică, de altfel iubitoare, însă care în momente de neascultare se rupe dela sânul maicii sale și fuge ușernică de acasă, nevoind să se mai întoarcă numai fiindcă îi vine greu să-și calce odată pe inimă, și cu smerenie săș-i recunoască greșala.

În confirmarea acestei materne afecțiuni a Romei Papilor pentru Orient voiu cita, în treacăt, un fapt ce ni-l relatează d. *Mariu Teodorian-Carada* în cartea sa, (prelucrare după Josif de Maistre), „Papa“: „În insula Patmos există o mănăstire veche întemeiată de Sf. Christodor. Aci se adăpostesc de câteva secole o ceată de călugări greci neuniți. Ei s'au bucurat de mari favoruri din partea Papilor, cari au ajutat mănăstirea de a putut dăinui. Când pirații jefuiră mănăstirea, Piu II îi milui pe călugări la 1461. Ca să îndemne pe catolici să ajute mănăstirea, Leon IX — la 1513 — acordă indulgențe celor ce vor milui pe călugării din lavra lui S. Christodor din Patmos. La 1575 Gregoriu XIII dete o indulgență deplină celor ce vor vizita mănăstirea și o vor ajuta cu bani. Urban VIII afurisi pe cei ce răpiseră avutul mănăstirii, la 1631, iar Inocențiu XI la 1681“. — În chipul acesta mănăstirea și-a salvat existența și poate dăinui până astăzi.

Am reprodus acest fapt, atât pentru semnificația lui specială, cât și pentrucă aruncă o lumină destul de limpede asupra afecțiunii Papilor față de Răsărit, chiar și în veacurile ce au urmat imediat după schisma lui Kerularie.

Cu cât apoi ne apropiem de timpurile noastre, cu atât se observă parcă o dragoste mai aprinsă, în vlădicii scaunului episcopesc din Roma, pentru Răsăritul Creștin.

Gloriosul Pontifice *Piu IX*, de pie amintire, adunând în 1869 Conciliul Vatican, a invitat la sfat pe toți episcopii ortodoxi neuniți, îndreptându-le câte o scrisoare plină de dragoste. Dar n'a primit nici un răspuns dela nimeni.

Succesorul său, genialul *Leon XIII*, pe lângă paginile glorioase ce le-a înscris prin faptele mărețe în conducerea Bisericii, mai ales prin directivele trainice ce le-a dat în chestiunile sociale, n'a pierdut din vedere nici importanța unirii Bisericilor, mai ales a Răsăritului cu Biserica Romană. În vederea acestui scop a ridicat colegii pentru maroniți, armeni în Roma, pentru bulgari la Filipopoli și Adrianopoli, pentru greci la Atena, iar românilor le-a înmulțit bursele la Universitatea „Propaganda fide“ din Roma. În anul 1894 a adresat chiar un călduros apel la unire către toate Bisericile Orientale, prin enciclica „Praeclara“. Durere însă, că din partea Răsăritenilor n'a primit decât un amar răspuns, dat de Patriarhul Antim al Constantinopolului, care pe lângă că înoiește vechile invecive și acuze contra Bisericii Romane, mai adogă și numirea de „fabricatori de dogme“ la adresa papilor.

Cu toate acestea Papii nu se descurajează. *Piu X*, cu toate ostenele și dificultățile ce i-le procurase separațiunea Bisericii

de Stat în Franța, zdrobirea modernismului ce amenința din temelie doctrina revelată, precum și celelate îmbunătățiri aduse în cele ale sufletelor, mai găsește timp de a se ocupa și de Orientali. Astfel, folosește centenarul Sf. Ioan Gură de Aur pentru a asista în persoană la Liturghia Orientală, săvârșită chiar în Vatican de Ciril VIII, Patriarhul Antiohiei, și tot el sprijinește mișcarea unionistă din Grecia, dând Constantinopolului un episcop ortodox-unit, ceea ce Fanarul nu mai văzuse dela căderea Constantinopolului.

Benedict XV, în fine, a cărui activitate de pacificator în timpul marelui războiu mondial o cunoaștem cu toții, a găsit totuși timp, și încă în 1917 când războiul era în toi, să instituiască o Congregațiune specială, un minister aparte, și un Institut de studii, pentru Biserica Orientală.

*

La umbra acestor pilde strălucite îl chema Dumnezeu să lucreze și pe Cardinalul de Milano ACHILE RATTI, atunci când în ziua de 6 Februarie 1922, printr'o majoritate zdrobitoare de voturi, îl alese la cârma Bisericii sale, urmaș văzut pe scaunul vârhovnicesc al lui Petru.

Piu XI urcă tronul pontifical tocmai în epoca de refacere a omenirii de după războiu, când era mai mare nevoie de oameni cu calități excepționale, căliți și dornici de muncă.

Ridicat la postul cel mai înalt de supraveghere spirituală ce îl posedă omenirea, el văzu îndată că printre directivele cele mai de căpetenie, care i-se impuneau de luat, una, poate cea mai însemnată, era apropierea fiilor săi răsăriteni de Biserica Apuseană. Deci se hotărî, ca o parte din eforturile sale să le dedice acestei cauze.

La aceasta îl ajută și cunoștința clară a Orientului, pe care îl cunoștea atât din cărți, ca savant, cât mai ales din propria experiență.

Ca Vizitator Apostolic și apoi ca Nunțiu în Polonia avusese prilej de a cunoaște bine Răsăritul disident, mai ales Rusia învecinată, unde bolșevismul roșu făcea ravagii nemai auzite. De aceea nu ne vom mira, dacă numai câteva luni dela urcarea lui pe tronul pontifical, în Iulie 1922, 12 călugări, provăzuți cu două milioane și jumătate de lire italiene — la care se va mai adăoga, după câteva luni, un alt milion, numai pentru medicamente — se îndreptau, trimiși de PIU XI, către Rusia, pentru a veni într'ajutor copiilor infomețați de acolo. Numărul celor hrăniți și îmbrăcați de Sf. Părinte, la sfârșitul aceluși an, trecea de 39 de mii. În

anul următor, foametea crescând mai mult, Sf. Părinte înființează o societate anume de ajutorare pentru acești năpăstuiți, „Liga pentru Rusia“, care a prilejuit întregului Occident o mulțime de acte de caritate creștinească, prin diferite danii și oboluri. Așa se făcu că în anul 1923, cifra celor răpiți din ghiarele unei morți sigure prin ajutorul Sf. Părinte trecea de 160 de mii, iar bilanțul administrației „Ligii pentru Rusia“ se urca binisor peste fabuloasa sumă de 60 de milioane lire italiene.

După aceste fapte mărinimoase, din cari ușor putem între-zări dragostea Sf. Părinte pentru Orient, urmă, în 1924, împlinirea celor 300 de ani dela moartea Sf. Iosafat, protomartirul unirii, pe care centenar Sf. Părinte îl folosi ca să-și arate punctul său de vedere în ceea ce privește pregătirea unirii. Prin enciclica dată cu această ocazie, intitulată „*Ecclesiam Dei*“, el inculcă necesitatea unității Bisericii, din voința Mântuitorului nostru Isus Hristos, expunând și mijloacele ce vor trebui întrebuintate din ambele părți, pentru ca drumul unirii să fie netezit de asperitățile și prejudecățile ce i se pun de-a-curmezișul. „Mai mult decât cu discuții și cu alte stimulente, unirea va trebui promovată prin pildele și faptele unei vieți sfinte“, spunea Piu XI. Apoi adaogă: la această unire însă nu se va ajunge decât dacă și Răsăritenii se vor desbrăca de prejudecățile ce le au față de latini, neimpunând instituției greșeli de ale particularilor.

Mai lămurit expuse Sf. Părinte aceleași principii, prin viu graiu, într'o *alocuțiune* din același an (1924): „Opera reconcilierii (cu Răsăritul) — a zis Sf. Părinte — nu poate fi încercată cu nădejdi întemeiate de izbândă decât cu o întreită condiție. La noi trebuie să se desbare lumea de greșelile curente, acumulate în decursul veacurilor, privitor la instituțiile și credințele Bisericii Răsăritului. Din partea lor, să înceapă a lua în seamă identitatea învățăturilor Părinților răsăriteni și a Părinților apuseni. În sfârșit, și de-o parte și de alta, e nevoie de schimburi de idei într'un puternic și larg spirit de caritate“.

Pentru a promova acest spirit de simpatie față de orientali, Sf. Părinte poruncește ca aniversările răsăritene să fie prăznuite cu pompă fără pereche, și le încrajează pe orice cale reușita lor cât mai strălucită. — Astfel în 1925, împlinindu-se 1500 de ani dela primul Conciliu ecumenic, ținut la Nicea, el luă personal parte la festivitățile ce se săvârșiră în Vatican, la 28 Decemvrie ale aceluiaș an.

În 1929, cu ocazia centenarului Sfinților Cirii și Metodieu, guzind că Arhiepiscopul din Praga organizase un congres de

Studii Orientale, îi trimise o scrisoare măgulitoare, lăudându-i bunul gând al inițiativei unei asemenea congres, căci aceste studii, adăose el, „sunt rațiunile și mijloacele cele mai potrivite pentru a readuce în sânul Bisericii Mame pe frații disidenți“.

De asemenea și când cu împlinirea celor 1500 de ani dela soborul din Efez, în 1931, Sf. Părinte găsi cu cale să îndemne întreaga creștinătate să ridice spre cer rugi fierbinți, spre a implora prin mijlocirea Maicii Domnului reconducerea la adevăr a fiilor despărțiți.

Spre dărâmarea cât mai grabnică a peretelui despărțitor și îndepărtarea punctelor controversate dintre Orient și Occident, Preafericitul Părinte Piu XI a mărit *Institutul Oriental*, înființat deja de Benedict XV în 1917, dăruindu-i o clădire nouă, magnifică, pe Esquilino, și necruțând nici o cheltuială spre a l face să aibă o bibliotecă vastă și asortată cu tot felul de cărți și colecții din cele mai rare și mai valoroase. Cu ocazia inaugurării acestui Institut, în ziua de 8 Sept. 1928, Sf. Părinte dădu o nouă enciclică privitoare la Orient, intitulată „*Rerum Orientalium*“. În această scrisoare, pe care pe drept am putea-o numi „Magna charta“ a unirii, Sf. Părinte se adresează tuturor episcopilor și credincioșilor lumii catolice, îndemnându-i să se intereseze de Orientul creștin și să se roage fierbinte pentru revenirea fraților despărțiți la unitatea dela începutul creștinismului. Tot odată face apel la dărnicia tuturor fiilor săi sufletești, ca să-i pună la dispoziție bani, cărți, manuscrise, codice, icoane vechi, sau orice al lucru privitor la Orient, pentru a înzestra pe cât se va putea mai bine amintitul Institut Oriental. În chipul acesta, închee Sf. Părinte, „popoarele răsăritene văzând cu propriii lor ochi atâtea monumente strălucitoare de pietate și doctrină ale înaintașilor lor, vor vedea în ce mare cinste sunt ținuți de Biserica Romană... și loviți de dragostea creștinească mai mult decât cel mai puternic argument, se vor întoarce la mult dorita unitate în credință“.

Această enciclică nu întârzie a-și aduce roadele sale, din belșug. Institutul Oriental primii de atunci o serie de studii și de lucruri privitoare la Orient, care numai la Roma se pot vedea, iar prelegerile ce an de an se țin în acest Institut, au început a număra printre auditori și răsăriteni, chiar neuniți.

O mișcare apoi de simpatie pentru Biserica Orientală se vede în toate țările catolice din apus. Astfel în *Italia*, sub egida aceluiaș Sf. Părinte, se înființează „*Asociațiunea catolică italiană pentru Orientul Creștin*“, care are în frunte pe Card. Lavitrano, Arhiep. de Palermo, și a cărei misiune este de a lăși printre ita-

lienii apostolatului rugăciunii pentru unirea răsăritenilor. — În *Franța* același ideal îl urmărește o serie de reviste, de talia unui „Échos d'Orient“ sau „L'unité de l'Église“, cari aduc în fiecare lună știri din Orient și publică articole anume privitoare la unire. — Tot așa în *Belgia*, revista „Irénicon“ condusă de PP. Benedictini face ecou publicației din Roma „Orientalia Christiana“.

Acuma apar și așa zisele „*săptămâni orientale*“, care se țin în fiecare an, în Italia, Franța, Olanda, Polonia și Cehoslovacia și aiurea, cu scop de a cunoaște cauzele ce țin departe de Biserică pe răsăriteni, și a studia mijloacele pentru unire. Dintre acestea vom aminti „săptămâna orientală“ organizată de episcopatul polonez în 1933, pe care Sf. Părinte Piu XI, dela înălțimea scaunului pontifical, o încurajează și o laudă, zicând că „trebuie insistat ca să se formeze un curent al unirii în acest timp, când se împlinesc 1900 de ani dela înființarea Bisericii“.

În urmărirea aceluiași scop merg și diferitele *congrese unioniste*, ca cele 4 dela Velehrad, Congresul de Studii Romane, ținut la Roma în 1935 și Congresul de Bizantinologie, ținut tot la Roma în 1936. La acest ultim congres, care nu s'a ocupat direct de aplanarea chestiunii religioase, ci s'a întins și la lucruri de istorie, drept și filologie, a luat parte și olegațiune română, în frunte cu D. Nicolae Iorga. În ziarul său „Neamul Românesc“, D. Iorga și-a scris, la întoarcere, impresiile, spunând că la sfârșitul congresului, au fost primiți în audiență de Preafer. Părinte, care a avut cuvinte de laudă pentru congresiști, i-a încurajat în studii, isistând asupra necesității de a cunoaște și a fi cunoscuți, care cunoaștere și iubire împrumutată vor conduce la unitatea în credință, dorită de Hristos. D. Iorga își încheea articolul laudând spiritul de înțelegere al Sf. Părinte, și îndemnând pe ierarhii români-neuniți să ia aminte la această invitare.

Ideea unionistă propovăduită și inculcată, cu vreme și fără vreme, de acest mare păstor, care a fost și este Sf. Părinte Piu XI. a pătruns adânc în inima turmei sale, așa încât entuziasmul cu care în țările catolice se face, în fiecare an, *octava de rugăciuni pentru unirea Bisericilor*, dela 18 la 25 Ianuarie, este de nedescris. S'au văzut chiar neuniți în mare număr, luând parte la aceste rugăciuni. Ba unii, ca să nu mai meargă la străini, s'au gândit să o facă chiar în bisericile lor. Așa, după cum e informat un ziar italian, în 1935 au făcut această octavă de rugăciuni și 1500 de pastori anglicani, 4 episcopi ortodoxi din Estonia cu credincioșii lor, precum și toți ierarhii ortodoxi din diaspora rusească,

cu intențiunea, ca „Dumnezeu să arate ortodoxilor și catolicilor chipul cel mai nimerit de a face unirea religioasă“.

Dar fiindcă de idealul sfânt al unirii tuturor a trebue să fie pătrunși mai ales viitorii apostoli, preoții de mâne ai Domnului, Sf. Părinte porunci în Constituțiunea „*Deus scientiarum Dominus*“ ca toate facultățile și Seminariile teologice să aibă în programul lor puncte speciale pentru problemele orientale, reînoid astfel și ceea ce poruncise în enciclica „*Rerum Orientalium*“, când spusese ca fiecare facultate teologică să aibă un profesor specializat în chestiunile orientale. Printr'o dispoziție apoi din 1935 orându-i în mod obligator, ca în toate colegiile și seminariile teologice să se țină anual o „zi a orientului“, ținută cu sfințenie în toate părțile lumii catolice.

O idee apoi cu totul genială, soră cu atâtea altele înregistrate de gloriosul pontificat al lui Piu XI, au fost *Colegiile diferitelor națiuni orientale la Roma*, cum sunt acela al Rușilor inaugurat în 1930, al Românilor (despre care vom mai vorbi), al Rutenilor și al Etiopenilor. Sf. Părinte fiind el însuși președintele Congregației pentru Biserica Orientală, a ținut să se intereseze direct de națiunile ce se țin de religia ortodoxă-neunită, acoperindu-le totdeauna de dragostea sa.

Fiindcă printre aceste națiuni, aceea care avea mai mare nevoie de dragoste părintească era *Rusia*, de dânsa Sf. Părinte se ocupă mai mult. Daniile generoase ce le-a trimis fiilor acestei țări încă dela începutul pontificatului său, au urmat, și chiar s'au înmulțit, cu trecerea anilor. — Și fiindcă nu ajunge a cultiva numai fizicul, ci trebue ajutat mai ales spiritul, Sf. Părinte s'a silit a face totul pentru liberarea nenorociților din Rusia de sub jugul păcătoșeniei bolșevice. În acest scop a poruncit, în 1929, ca rugăciunile pe cari preoții latini le recitează la sfârșitul fiecărei Liturghii cetite, adică cele 3 Ave Maria cu Salve Regina ș. c. l., să le aplice pentru Rusia, iar Carmelului din Lisieux i-a dat misiunea de a se ruga în continuu pentru Rusia. În 1932 a provăzut cu indulgență de 300 de zile următoarea invocațiune: „Mântuitorule al lumii, mântuește Rusia“.

Tot pentru acest scop a trimis (în 1931) pe renumitul episcop Mihail d'Herbigny în Rusia, care în ascuns a sfințit 5 episcopi, pentruca aceștia, la rândul lor, să sfințească preoți și să se îngrijească astfel de sufletele năpăstuiților din Rusia. Pe rușii refugiați din patria lor, atât uniți cât și neuniți, îi ajută cum poate mai bine, tipărindu-le chiar și cărțile liturgice, la Roma, pe cheltuelile sale, poruncind comisiei căreia i-a încredințat conducerea

acestei afaceri să fie cu băgare de seamă ca să nu schimbe ceva care ar putea știrbi frumusețea și varietatea riturilor orientale. Mai nou, anul trecut 1937, a aprobat un plan special de studii pentru formarea de misionari ruși la Roma, care vor merge în această țară spre a se jertfi pentru mântuirea sufletelor de aci.

Cu aceeași dragoste de părinte se poartă Piu XI și față de celelalte națiuni de rit oriental. Astfel pe greci, ruteni, iugoslavi și bulgari nu pierde nici un prilej de a-i ajuta cu tot ce îi stă în putință. Pe armeni îi organizează bisericește, adunându-le un sobor la Roma, în 1928. Coptilor și sirienilor le face chiar un cardinal în persoana Mons. Tapouni. Pentru organizarea bisericilor răsăritene din Etiopia institue o comisie specială în 1937. Cu convertirea Arhiepiscopului maronit Mar Ivanios și a multor credincioși de ai săi, înființează noua biserică de rit antiochen-malabarer din India meridională. Pentru răsăritenii din sudul Italiei înființează, chiar la finele anului trecut, o episcopie proprie. Și așa luând, rând pe rând, toate națiunile de rit oriental, vom vedea că fiecare primește ceva din bunătatea Părintelui creștinătății dela Roma, Piu XI.

*

Și aci e locul și timpul ca să amintesc și ceea ce a făcut acest Sf. Părinte pentru *România*. — Intr'adevăr, Sf. Părinte Piu XI a arătat cu orice ocazie și în fața oricui o afecțiune și o dragoste excepțională nu numai pentru Biserica Unită, ci și față de întregul neam românesc. Cuvintele măgulitoare adresate pelerinilor români în 1936: „Mă bucur ori de câte ori pot să văd pe români“, nu sunt decât o izbucnire spontană care trădează în afară dragostea ce-a nutrit-o totdeauna Sf. P. Piu XI față de Români.

De fapt, prin încheerea Concordatului în 1927, ratificat apoi în 1929, Sf. Părinte a contribuit și din partea sa la creșterea prestigiului ce se cuvenea României afară de hotarele sale între națiunile Europei, și a adus un mare serviciu cauzei românești chiar între hotarele țării. Căci scoțând cele 3 episcopii ungurești ale Ardealului de sub dependența ierarhiei maghiare, și impunându-le jurisdicția unui mitropolit român, rom. cat. de București, și de asemenea scoțând pe cei peste o sută de mii de catolici din Bucovina de sub stăpânirea Arhiep. de Lemberg, alipindu-i diecezei de Iași, a închis pentru totdeauna poarta străinilor, oprindu-i de a se mai amesteca în treburile supușilor români, fie ele chiar religioase, cu primejdia de a-i întrăina de neam și de țară. — Acest lucru îl mai făcuse Sf. Părinte chiar și înainte de Concordat, când printr'o scrisoare „*Motu proprio*“ a anexat diecezei de

Iași toate parohiile catolice din Basarabia, atârnaătoare până atunci de episcopia Tiraspolului.

O dovadă grăitoare apoi a dragostei sale față de români, ne-a dat-o și anul trecut. Folosind prilejul îmbiat de inaugurarea Colegiului român din Cetatea eternă, ca și odinioară înaintașul său Inocențiu III — care scria în 1199 împăratului româno-bulgar Ioanițiu „vos genere et sanguine romani“ — Piu XI a dat o Constituțiune apostolică, intitulată „*Romani Pontifices*“, prin care proclamă urbi et orbi și codifică încă odată și pentru totdeauna originea noastră romană, continuitatea românilor pe pământul Daciei dela Traian până astăzi, meritele voievozilor români pentru creștinătate și legăturile noastre de totdeauna cu civilizația și creștinătatea apuseană. — Sf. Părinie iubește deci neamul românesc și nu la-ă să-i scape niciun prilej de a-și arăta această dragoste. Nu trebuie să uităm, amintesc numai ca o paranteză, că printre cele dintâi telegrame de condoleanță sosite Majestății sale Regelui nostru, cu prilejul nenorocirii dela Cotroceni în 1936, a fost aceea a Sf. Părinte Piu XI.

Tot cu dragoste de părinte, și tot pentru înlesnirea cărării unirii, Piu XI a ajutat și *Biserica Unită din România*. Trecem peste daniile mărinimoase făcute Seminarului Arhiepiscopal și Catedralei catolice din București; trecem și peste ajutoarele neprețuite împărțite tipografiei „Presa-Bună“ din Iași, diferitelor biserici de rit latin de pe tot întinsul țării (printre cari trebuie să o amintim și pe cea din L. Călugăra). Ca să ne oprim puținel la biserica română unită din Ardeal. Binefacerile ce le-au primit, uniții, din generozitatea Marelui Pontifice dela Roma, îi vor păstra totdeauna un loc de cinste și pioasă aducere aminte în aceste inimi de Români cari știu ce-i recunoștința.

Și pe dreptul! Ori de câte ori s'au adresat Papii, el a știut să le răspundă cu acte de dărnicie, care le-au întrecut așteptările.

Când, îndată după războiu, s'au jeluït Sf. Părinte că n'au o catedrală cum se cuvine în Cluj, el le-a dăruit mareața biserică a Minoriiilor. Când apoi, în 1926, răposatul Mitropolit al Blajului Vasile Suci, a mers pe la Roma și a cerut ceva pentru școlile sale, s'a întors acasă cu milioane grele de lei pentru Institutul Recunoștinței, la care s'au mai adăogat alte sume pentru școala Normală și cea comercială din Blaj.

Dim aceeași predilecție a Sf. Părinte pentru Români a răsărit frumoasa biserică românească, mare, largă și încăpătoare, cu iconostas, picturi alese și acustică minunată — un adevărat giuvaer — precum și Colegiul „Pio Romeno“, o construcție modernă, so-

lidă și armonioasă, cu două etaje, plus parterul și subsolul, — amândouă situate în Roma pe colina scăldată în soare a Gianicolului. Astfel că acuma românismul are, în cetatea strămoșilor săi, o frumoasă cetățue spirituală, inaugurată chiar în primăvara anului trecut, fiind de față, pe lângă arhieriei și pelerinii români, 10 cardinali și o seamă de somități intelectuale din întreaga Romă. — Așa a înțeles Sf. Părinte totdeauna să iubească pe Români, căutând să-i aducă la sânul mamei Rome, dela care, după vorba cronicarului, un nemilos destin i-a smuls și i-a despărțit fără vina lor.

Iată în câteva rânduri înseilată activitatea depusă de actualul cârmuitor al creștinătății dela Roma, PIU XI, pentru a readuce la unirea în credință pe răsăriteni. Am zis „inseilare“, fiindcă nici pe departe nu pot avea pretenția de a fi cuprins, în aceste câteva linii, ceea ce un Papă ca Piu XI a făcut timp de 16 ani.

Totuși, înainte de a încheia, trebuie să mai spun două vorbe și despre *Codificarea Dreptului Canonic Oriental*.

Vremile vitrege și experiența veacurilor au aruncat — per fas et nefas — în spatele grecilor un proverb care nu prea le face cinste: „Graeci sine lege vagantur“. Inșă nu pentru a pune capăt sensului acestui proverb, ci pentru a da o legislație comună diferitelor rituri orientale, care constau din atâtea țări, neamuri și limbi liturgice deosebite, a pus la cale Sf. Părinte noua legislație a Bisericii Orientale. Muncă anevoioasă și nu fără greutate; dar totuși Comisia instituită în 1929 pentru acest scop, a lucrat cu stăruință, și acum, după ultimele știri venite din Roma, lucrările sunt aproape pe sfârșite. Dea Dumnezeu ca Piu XI să ajungă a vedea cu ochii săi proprii dusă la bun sfârșit și această operă, care va fi cea mai monumentală lucrare a sa pentru Orientul creștin, și apoi cel puțin din cerul dreptilor, dacă nu aci, să vadă înfăptuit cât mai curând idealul care l-a costat atâtea jertfe și atâtea griji: unirea și înfrățirea în credință a tuturor creștinilor, așa cum a fost înainte de Kerularie și Fotie! — Și credem că de ziua nașterii sale (31 Maiu) nu-i putem dori ceva ce i-ar pricinui mai mare bucurie ca aceasta.

P. GH. PATRAȘCU

CEVA IN LEGĂTURĂ CU SPOVADA

Printre atâtea acuse ce se aduc Bisericii Catolice de către ortodocși, este și aceasta, că la noi catolicii, pocăința n'ar mai fi taină sau sacrament, pe motiv că se repetă foarte des; că adică credincioșii se spovedesc prea des, chiar și zilnic, și că de aceea a devenit numai o simplă ceremonie. Astfel găsim în Dogmatica lui *I. Mihălcescu* următoarele: „Romano Catolicii o socotesc (pocăința) ca taină, dar ea își pierde cu totul sfințenia și rămâne o simplă ceremonie, din cauză că se repetă foarte des. Pentru cel mai mic păcat, credinciosul aleargă la duhovnic să se spovedească, așa că nu arareori se întâmplă ca cineva să primească această sfântă taină chiar de mai multe ori pe zi. Biserica noastră are pentru asemenea cazuri rugăciuni speciale“¹⁾. Deasemenea și *V. Hodoroabă*, spune următoarele: „În biserica latină mărturisirea nu-i publică. Creștinul își mărturisește păcatele într'un fel de cabină închisă. Duhovnicul nu-l vede pe cel ce vine să se pocăiască. Taina și-a pierdut din sfințenia ei devenind o simplă ceremonie, de aceea ea se poate repeta de mai multe ori chiar în aceeași zi“²⁾.

Trebue să admitem, că la noi catolicii, credincioșii se mărturisesc deseori, deși mărturisirea zilnică nu o întâlnim decât rar de tot la câțiva sfinți. Și aceasta nu ca un defect, ci ca o practică vrednică de toată lauda. Însă nu se poate susține chiar deloc că, din această cauză, sfânta taină a pocăinței și-ar pierde din sfințenia ei și ar deveni o simplă ceremonie. Fiindcă, dacă Sfânta Biserică, care e negreșelnică, admite și permite acest lucru, e bazată pe Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune.

Înainte însă de a trece la argumente să vedem ce este de trebuință pentru ca cineva să poată primi valid și cum se cuvine taina sfântă a pocăinței, sau ce fel de păcate trebue să mărturisească penitentul la spovadă, pentru a putea dobândi deslegarea sacramentală? Deoarece dacă vom stabili bine acest lucru, chestiunea este ca și rezolvată.

Când e vorba despre materia sacramentală în genere, teologii catolici deosebesc două feluri de materie: una mai îndepărtată și

¹⁾ Cfr. *I. MIHĂLCESCU: Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, Ed. VI, p. 63.

²⁾ Cfr. *V. HODOROABĂ: Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, p. 66.

alta mai apropiată. — Materia mai îndepărtată a unui sacrament este lucrul care se folosește la săvârșirea sacramentului, sau asupra căruia se întâmplă lucrarea sacramentală. Iar materia mai de aproape e partea lui constitutivă internă, care fiind mai puțin determinată se determină prin forma sacramentului.

Acuma, venind la chestiunea noastră, învățătura catolică ne spune că materia mai îndepărtată a sacramentului pocăinței este păcatul făcut după botez, fie că e păcat de moarte, fie că e numai păcat venial, iertat ori neiertat; însă cu această deosebire, că păcatele de moarte încă neiertate direct, sunt materie *necesară*, pe când păcatele veniale neiertate încă, precum și păcatele de moarte iertate deja odată în sacramentul pocăinței, sunt numai materie *liberă*, adică nu suntem datori să le mărturisim. Ele sunt totuși materie suficientă pentru deslegare, dupăcum vom vedea mai jos.

Că păcatele de moarte făcute după botez și încă neiertate direct sunt materie necesară pentru spovadă, o admit și ortodocșii. De aceea în acest punct nu mai insistăm. Însă ei reprobează practica Bisericii Catolice de a da deslegare sacramentală și pentru *păcatele mici sau veniale*. De aceea vom dovedi că și aceste păcate sunt materie suficientă pentru a putea da deslegarea.

Aceasta o dovedim mai întâiu din *Sf. Scriptură*. Și anume: când Domnul Nostru Isus Hristos a dat Apostolilor puterea de a ierta păcatele, n'a făcut deosebire între păcate, ci a zis pur și simplu: „Cărora veți ierta păcatele, li-se vor ierta lor.“ Însă păcatele veniale sunt și ele păcate, prin urmare și ele se pot ierta sau deslega prin acest sacrament.

Păr. Mihălcescu, după cum am văzut în citațiunea de mai sus, spune că biserica ortodoxă are pentru asemenea cazuri rugăciuni speciale, adică pentru iertarea păcatelor mici sau veniale. Foarte bine. Și Biserica Romei admite și crede că păcatele veniale se pot ierta și prin alte mijloace, ca rugăciuni, posturi, prin actul căinței și al dragostei, folosirea sacramentalilor, și altele, dar ea nu exclude că se pot ierta și prin sacramentul pocăinței, după cum o fac teologii ortodocși.

Mai departe teza noastră ne-o confirmă și *Tradiți*a. Avem adecă încă din veacurile prime pe *Tertulian*, care, după ce căzuse deja în erezia montanistă, înșiră păcatele cari se pot ierta prin sacramentul pocăinței, sau cari se pot supune puterii cheilor, și între păcatele acestea sunt o mulțime de păcate veniale, ceea ce e semn că pe atunci se mărturisiau și acestea ¹⁾. — *Sf. Ciprian* scrie despre credincioșii timpului său că se mărturiseau preoților lui Dumnezeu

¹⁾ *Tertulian*: De Pudicitia.

cu simplitate și cu durere, își expuneau greutățile sufletului lor, cerând leacul mântuitor pentru rănilor lor, deși mici și puține¹⁾. Prin rănilor acestea mici se înțeleg aci păcatele veniale. Iar *Sf. Augustin* îndemnând pe credincioși la primirea acestei Taine, zice: „Mărturisește-te totdeauna, căci totdeauna ai ce să mărturisești. Căci greu e ca omul să se schimbe în viața aceasta în așa fel încât să nu se afle nimica într'insul ce să nu se poată osândi”²⁾. Aci prin afirmația că e greu ca într'un om să nu se afle nimica ce să nu se poată osândi, se înțeleg păcatele veniale, precum clar apare. Deasemenea în Biserica Orientală preotul, la spovadă, spune niște rugăciuni înainte ca penitentul să se mărturisească, zicând între altele: „Insuți Dispunătorule (Isuse Hristoase), debilitează, lasă, iartă păcatele, fărădelegile, smintelele cele de voie și cele fără de voie, cele întru știință și cele întru neștiință, cele întru călcare de precept și întru neascultare, cari s'au făcut de șerbii tăi aceștia”³⁾. Cuvintele acestea sunt foarte generale, și într'insele se cuprind tot felul de păcate, pe care le-ar putea face omul și astfel în ele se cuprind și păcatele veniale, exprimate prin cuvintele: „smintelele fără de voie și întru neștiință”; fiindcă tocmai pentru că sunt făcute fără de voie și întru neștiință nu pot fi păcate grele. Și fiindcă preotul nu știe încă dacă penitentul peste care el rostește rugăciunea aceasta, are și păcate de moarte, rugăciunea citată dovedește că în sacramentul pocăinței se pot ierta și numai păcate veniale.

Sf. Vasile cel Mare mărturisește că această practică exista la călugărițele de pe atunci.⁴⁾

Conciliul Tridentin, înfârșit, spune că e foarte bine să mărturisim și păcatele veniale, deși *se pot omite* fără păcat, pentru că se pot ierta și prin alte mijloace; apoi adaugă: „De va zice cineva că nu este iertat să se mărturisească păcatele veniale, să fie afurisit”⁵⁾.

De altfel acelaș lucru îl dovedește și mintea sănătoasă care ne spune că, dacă păcatele veniale n'ar fi materie suficientă pentru deslegarea în sacramentul pocăinței, oamenii s'ar îngrozi de acest sacrament și s'ar îndepărta de el. Căci în cazul acela s'ar ști totdeauna că cei ce se mărturisesc au păcate grele la spovadă. Ceea ce ar fi foarte greu de suportat. Deasemenea ar urma ca mărturisi-

¹⁾ *Sf. Ciprian* De lapsis, pag. 190, (Ed. Maurin).

²⁾ *Sf. Augustin* In Ps. 99, nr. 16.

³⁾ *Orologeriu* Blaj 1890, pag. 479.

⁴⁾ *Sf. Vasile*: Regulae brevius tractatae, Interrog. IV, Tom. II, p. 415. (Editio Garnierii).

⁵⁾ Conc. Trid. Sess. XIV, c. 5 - 7.

rile sfinților, cari nu aduceau păcate grele la spovadă, ar fi fost invalide și sacrilege, fiindcă s'ar fi dat deslegare asupra unei materii invalide, ceea ce nu se poate admite în nici un caz. Așa dar mărturisirea păcatelor veniale este licită și deslegarea dată asupra lor este validă, fiind ele materie suficientă pentru deslegare.

Vorba că mărturisirea deasă ar știrbi sfințenia acestui sacrament, și l-ar face o simplă ceremonie, dupăcum afirmă unii teologi, e o afirmație gratuită. Inșă înainte de a răspunde la această chestiune, aș întreba pe cei cari afirmă așa ceva că oare taina Sf. Jertfe a altarului este numai o simplă ceremonie și și-a pierdut din sfințenie pentrucă se săvârșește deseori, dupăcum se întâmplă și la ortodocși? Cred că nu. Tot astfel este și cu taina pocăinței. Aceasta, primită deseori, nu numai că nu-și pierde din sfințenie, ci din contră ne aduce acele foloase mari pentru care a fost înființată de Mântuitorul Isus Hristos.

Acest lucru apare clar mai întâi din cuvintele Sf. Evangheliei, prin cari Hristos Domnul a înființat această taină. Din acele cuvinte se vede că Mântuitorul n'a restrâns puterea de a ierta păcatele, nici întru cât privește timpul, nici numărul; ceea ce ar fi trebuit să facă dacă era de esența sacramentului. Căci doar n'a zis: Căroră veți ierta păcatele odată sau de două ori pe an sau în viață, li-se vor ierta lor¹⁾. Cu alte cuvinte, a zis: oridecâteori vor avea trebuință și vă vor cere iertare (se vor mărturisi) și vor fi dispuși, să-i ierțați. — Aceasta se poate confirma și din faptul acela relatat de Sf. Evanghelie, când Sf. Petru întrebându-l pe Isus: „Doamne, de câte ori va păcătui mie fratele meu, și-i voi ierta lui? Până de șapte ori?” Isus îi răspunse: „Nu-ți spun ție până de șapte ori, ci până de șaptezeci de ori șapte¹⁾. Ceea ce însemnează de nenumărate ori. De sigur că acest fapt nu se referă direct la iertarea păcatelor prin sacramentul pocăinței, totuși ne arată mila și bunătatea lui Isus de a ierta de nenumărate ori, și aceasta cu atât mai mult prin sacramentul pocăinței.

Aceasta apare și din Sf. Tradițiune. Așa avem cuvintele Sf. Augustin citate mai sus: „Mărturisește-te totdeauna, căci totdeauna ai ce să mărturisești”. Cu alte cuvinte, el îndeamnă pe credincioși să se mărturisească deseori. *Papa Piu VI*, apoi, a condamnat pozițiunea 39 a Conc. din Pistoria, care desaproba deasa mărturisire a păcatelor veniale.

Din toate acestea reiese că în practica Bisericii catolice taina pocăinței nu-și pierde de loc însemnătatea și sfințenia, devenind „o simplă ceremonie” pentrucă admite mărturisirea deasă, ci ea ră-

¹⁾ Ioan XX, 23.

mâne pururea o taină. Și încă o taină sfântă, care întărește tot mai mult pe creștini în exiliul acestei vieți și aduce cu sine o mulțime de foloase sufletești. Așa, mărturisirea deasă ne ajută să primim mai ușor iertarea păcatelor veniale și deci și a pedepsei datorită lor. Apoi ni se mărește harul sfințitor și ne mijlocește alte multe haruri, cari toate sunt legate de acest sacrament și cu ajutorul cărora putem înconjura mai ușor păcatele și învinge ispitele. — Așa că mărturisirea deasă e cât se poate de folositoare.

* * *

Intrucât privește afirmațiunea Păr. V. Hodoroabă, că în Biserica latină mărturisirea nu e publică, e foarte adevărat. Și aceasta nu e decât spre lauda și cinstea Bisericii. Pentru că nici nu se cere ca mărturisirea să fie publică, după cum nu este nici în biserica orientală. Iar dacă se dau cazuri ca unii preoți ortodocși să pretindă mărturisirea publică, mai ales la copii de școală, este un abuz ce ar trebui înlăturat. — Nici nu se poate spune că mărturisirea în Biserica dela începutul creștinismului ar fi fost pur și simplu publică, pentru că ea a fost atare numai pentru păcatele publice, nefiind obligați credincioșii să-și mărturisească păcatele secrete în public, deși au fost abuzuri și pe atunci în privința aceasta. Inșă, dacă Pr. Hodoroabă, prin afirmația sa, că la catolicii latini mărturisirea nu e publică, vrea să spună că aceasta e făcută în confesional, sau cabină închisă, cum li zice Sf. Sa și că asta ar fi ceva rău, — afle că greșește. Și iată de ce:

Confesionalul sau scaunul de spovadă este într'adevăr un fel de cabină închisă, unde preotul latin ascultă mărturisirile. Dar nu e perfect închis ca să nu se poată vedea nimic, deoarece în fiecare din părțile lui laterale are câte o fereastră mică acoperită cu gratii. Înainte acestei ferestruici ingenunchiază penitentul — deci afară și nu în cabină — și își mărturisește păcatele, putând fi văzut de toată lumea din biserică; și deși el nu vede pe preotul dinăuntru, totuși duhovnicul îi poate vedea pe penitent prin acele zăbrele, cu toate că de multeori nu îl poate recunoaște. Aceasta însă departe de a fi în paguba penitentului, este un avantaj pentru el din motive ușor de înțeles. Dar chiar și lăsând la o parte aceasta și admittând că duhovnicul n'ar putea să-l vadă de fel pe penitent, de aci nu urmează că aceștia n'ar putea să se spovedească, deoarece pentru ca mărturisirea să fie validă nu se cere ca duhovnicul să-l vadă pe penitent, ci ajunge să-l audă, și penitentul la rândul său să-l audă pe duhovnic.

Această disciplină a Bisericii Apusului, de a asculta mărturisirile în confesional, este cât se poate de înțeleaptă, fiind atât spre binele duhovnicului, cât mai ales al penitentului, dupăcum am ară-

tat mai sus. — Dar patrafirul cu care acopere preotul răsăritean capul celui ce se spovedește nu face acelaș serviciu?

Considerând toate acestea, se vede clar că Biserica Romei crede și mărturisește, că pocăința este o adevărată și sfântă taină; și când admite mărturisirea deasă chiar și a păcatelor veniale, este bazată pe Sf. Scriptură și Tradițiune, și ajută astfel pe credincioșii săi să ajungă mai ușor la acea desăvârșire creștină, către care sunt dator să tindă toți creștinii, după cuvintele Mântuitorului nostru: „Fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru din ceruri desăvârșit este”. — Și de aceea teologii ortodocși, în loc de a căuta mereu motive noi de deosebire și desbinare, ar trebui să conlucreze cât mai mult la o apropiere a Bisericii Orientale de cea Apuseană, pentru a înfăptui cât mai curând voința Domnului nostru Isus Hristos, ca să fie numai o singură turmă și un singur păstor.

P. IOSIF KRASSLER

Adevărata libertate. „...Cine să nu se închine înaintea înălțimii omenesci, când se uită la această adunare măreață, care face să salte de bucurie inima fiecărui român bun și însuflă respect și spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor și urâsc pe Români? Cine va mai putea zice că Românul nu dorește o stare mai fericită, că pe el nu-l mișcă nici versul cel dulce de libertate nici chiar sentința de moarte care i-se prepară în adunările ungurești?... Ardealul e proprietate adevărată a națiunii române, care o acâștigat cu bună dreptate înainte cu vre'o mie șapte sute de ani și de atunci până azi o ține, o apără și o cultivează cu multă sudoare și osteneală. Deci eu zic că nici un Român nu poate fi cu nepăsare, când este întrebarea: al cui să fie pământul acesta, care până acum a fost al Românilor? Nu ne este și nu ne poate fi tot atât, ori să fie al Românilor, ori al Ungurilor, și apoi Românii iarăși să fie numai tolerați în pământul lor. Prin urmare înțelesul cel adevărat al întrebării acesteia: să fie uniune sau să nu fie? este: să ne dăm pământul nostru Ungurilor, sau să nu-l dăm; să ne vindem țara Ungurilor, sau să nu o vindem; să fim și de aci înainte numai lipiturile altor națiuni, au să fim liberi? Ce va răspunde adunarea la aceste întrebări; ce va răspunde tot poporul român, când va fi de față? ...Eu zic, că libertatea cea adevărată a oricărei națiuni nu poate fi decât națională...” (Din discursul lui *Simion Bărnuțiu*, rostit în 2/14 Mai 1848, în Catedrala din Blaj).

NOI MĂRUNȚIȘURI ISTORICE

I

Cheltuelile episcopiei române unite de Oradea înainte cu 160 de ani

Înainte de-a obține marele domeniu al Beiușului prin Constituțiunea apostolică *Ingeniosa* din 10 August 1780, întreținerea tinerei episcopii române unite orădane cădea parte în sarcina episcopului latin de-acolo parte în sarcina Fondului religios. Decretul împăărătesc din 15 Octomvrie 1779 fixează până în cele mai mici detalii sumele, cari trebuiau date pentru personalul clerical unit de toate gradele. O „*tabella*” întocmită de episcopul Moise Dragoș (1775—1787) pe baza decretului amintit, la sfârșitul anului 1779, cuprinde informațiuni deosebit de interesante privitor la situația de atunci a eparhiei noastre dela Oradea.

Din Fondul religios catolic se plătia salariul episcopului care era de 6000 floreni pe an, întreținerea teologilor români în seminariul latin 1200 floreni și lefurile celor cinci canonici în suma de 2800 floreni (prepozitul 700, arhidiaconul catedralei 600, iar ceilalți trei câte 500 floreni). Din averea episcopiei catolice latine se dădeau pentru nevoile bisericii catedrale unite 500 floreni, pentru întreținerea reședinței episcopului unit 300 floreni și tot din ea se plăteau lefurile preoților și învățătorilor. În Oradea uniții aveau atunci un paroh și trei preoți ajutători. Parohul primia 120 floreni, 8 măsuri (urnas) de vin, și 20 mierțe (metretas) de grâu. Salariul preoților ajutători era mai mic: câte 80 floreni, 8 măsuri de vin și 16 mierțe de grâu. Dascălul român unit din Oradea avea 50 floreni, 6 măsuri de bere și 12 mierțe de grâu. Salariul celor doi cântărești era ceva mai redus: câte 25 floreni, 3 măsuri de bere și 6 mierțe de grâu.

Parohiile erau împărțite în opt protopopiate. Salariul protopopilor era de 70 floreni, al preoților, cu mici abateri, de 50 floreni. Protopopiatele erau următoarele: I protopiatul *Lunca*, care la această dată (sfârșitul anului 1779) nu avea

titular, cu parohiile: 1. *Poceiu*, al cărui preot, mort de curând, fiind *literatus* adică cu studii teologice complete, primia 90 floreni, 8 măsuri de vin și 16 mierțe de grâu. *Poceiu* avea și un capelan cu salariul, ca și parohii, de 50 floreni. 2. *Chețiu*, Preotul de-aci era *neoconvertit* și primia un salariu de 120 floreni. 3. *Eriu-Adon*, 4. *Ghetea* cu doi preoți, amândoi *neoconvertiți*. 5. *Deda* cu preot *neoconvertit*. 6. *Chiralău*, 7. *Spinuș* cu preot *neoconvertit*, 8. *Voevozi*, 9. *Margine*, 10. *Pișcolți* cu trei preoți dintre care doi *neoconvertiți*. 11. *Seta*. Aci erau doi preoți: unul pentru Ruteni, al doilea pentru Români. Preotul rutean avea un salariu mai mare: 90 floreni, 6 măsuri de vin și 12 mierțe de grâu. Cel românesc primia numai leașa obicinuită de 50 floreni. 12. *Virtiș*. 13. *Șelindru*. 14. *Almoșd*. 15. *Tarcia*. 16. *Cocod*. 17. *Paleu*. 18. *Acia*. (? *Atsad*) cu doi preoți. 19. *Bogomir*. 20. *Galos-Petreiu*. 21. *Popești* și 22. *Vașad*.

II. Protopopiatul *Crișului repede*, cu parohiile: 1. *Aușieu*. 2. *Vad*. 3. *Beznea*. 4. *Iszopallag* (?) 5. *Copăcel*. 6. *Banloc* 7. *Bazod* (?) 8. *Surduc* cu preot *neoconvertit*. 9. *Botean*, al cărui preot primia numai 10 floreni.

III. Protopopiatul *Chișirigd*-ului cu parohiile: 1. *Apateul român*, 2. *Nogiorid* cu doi preoți *neoconvertiți*, 3. *Șianeu* cu preot *neoconvertit*, 4. *Cordău*, 5. *Gepiș*, 6. *Berechiu*, 7. *Tăut*, 8. *Sititelec*, 9. *Miersig* al cărui preot avea o leașă de abia 10 floreni.

IV. Protopopiatul *Tulca* cu numai două parohii: 1. *Petiğd* și 2. *Cociuba*.

V. Protopopiatul *Beliu-lui* cu patru parohii: 1. *Beliu* care avea doi preoți, dintre care unul cu un salariu de 150 floreni, 2. *Nermiș*, 3. *Coroiu*, și 4. *Tagadău* al cărui preot avea un salariu de 12 floreni.

VI. Protopopiatul *Vașcăului* cu numai două parohii: 1. *Cărpinet* și 2. *Câmpanii de jos* al cărui preot primia un salariu de 10 floreni.

VII. Protopopiatul *Girișului* cu patru parohii: 1. *Haiu-Rontău* cu preot *neoconvertit*, care pe lângă salariul de 50 floreni, primia și 8 măsuri de vin și 26 mierțe de grâu. 2. *Sânt-Andrei* cu doi preoți, 3. *Giriș* al cărui preot primia numai 30 floreni, 4. *Veneția* cu doi preoți. Întâiul, care se numea Ioan Miarovici avea, în urma unui ordin regesc, o leașă de 120 floreni; al doilea, în schimb, primia abia 10 floreni.

VIII. Protopopiatul *Beiușului* cu parohiile: 1. *Beiuș*. Preotul de-aci primia 80 floreni, 12 măsuri de vin și 12 mierțe de grâu. Din *Fondul religionar* se mai dădeau bisericii pentru

lumânări, unt de lemn, tămâie etc. 30 floreni pe an. 2. *Saca*, al cărui preot primia numai 30 floreni, 3. *Sâmbășag*, 4. *Urviș*, 5. *Uliuc*, 6. *Vălani* cu preot *neoconvertit*, 7. *Petrani* și 8. *Holod* cu preot *neoconvertit*.

Am amintit că tot din averea episcopiei catolice erau plătiți și dascălii români uniți. *Tabella* episcopului Moise Dragoș ne dă și numele satelor care aveau școală precum și numărul elevilor. Astfel găsim școli în: Poceiu cu 37 elevi, Tarcia cu 44 elevi, Paleu cu 30 elevi, Leta (școala românească) cu 70 elevi, Vașad cu 58 elevi, Artand cu 49 elevi, Șilindru cu 60 elevi, Cocod cu 25 elevi, Vrtiș cu 50 elevi, Beliu cu 27 elevi, Chețiu cu 42 elevi, Bogomir cu 41 elevi, Galoș-Petreiu cu 38 elevi, Eriu-Adon cu 49 elevi, Vad cu 32 elevi. Dascălii primeau 30 cruceri de fiecare elev, afară de cel din Beiuș căruia i-se plătia o sumă fixă de 25 floreni, indiferent de numărul elevilor.

Episcopul nu e mulțumit cu aceste lefuri ci propune ca în viitor fiecare dascăl român să primească 30 floreni pe an fără considerație la numărul elevilor.

Dar *Tabella* lui Moise Dragoș mai cuprinde câteva lucruri interesante. Din ea vedem că *de curând* au mai trecut la unirea cu Roma cinci sate: *Girișul*, *Bedeul*, *Betfia*, *Șoncoiușul* și *Vălani*. De-aceea cere să li-se dea și preoților din aceste sate salariul obicinuit de 50 floreni. Pentru Bedeu cere chiar doi preoți. Asemenea e necesar, spune el, să se numiască și plătiască învățători și în următoarele 16 sate: *Ghetea*, *Ghida* (Deda), *Nogiorid*, *Holod*, *Copăcel*, *Vălani*, *Körpenyed* (?), *Șuaieu*, *Pișcolt*, *Aușeu*, *Cordău*, *Sânt-Andrei*, *Haieu*, *Coroi*, *Petrani* și *Nermiș*. Episcopul atrage atenția în special asupra învățătorilor din Beiuș, Beliu, Leta, Vad și Popești fiindcă în satele din împrejurimi trăiesc împrăstiați o mulțime de uniți, care nu au nici preot nici învățător și astfel își trimit copiii la școlile din cele cinci comune amintite. De-aceea învățătorilor lor trebuie să li-se dea un salariu mai mare și anume 50 floreni. Pentru dascălul din Oradea, care funcționând la *școala principală* e mai ocupat decât colegii lui din celelalte localități, propune un salariu de 90 floreni (până aci avea numai 50 floreni).

Tabella mai cere apoi ca, având în vedere creșterea continuă a numărului preoților uniți cu studii teologice complete, acestora să li-se dea salariul pe care-l primesc și preoții latini. Vlădica solicită tot atunci plată și pentru func-

ționarii dela cancelaria episcopescă și anume pentru fiscul consistorial 150 floreni, pentru notarul consistorial 110 floreni, pentru secretarul consistorial 120 floreni, pentru un protocolist 120 floreni și pentru un curier 60 floreni. Asemenea cere pentru materialul de cancelarie 200 floreni și pentru deplasări în interes de serviciu (investigationes et inquisitiones) 150 floreni.

Intregul buget de cheltueli ale eparhiei unite de Oradea, împreună cu cele propuse pentru viitor, se urca la 18.825 floreni. — Fericite timpuri!

II.

Iudulgințe plene în eparhia Blajului la 1795

Ordinul circular dela 19 Maiu 1795 al episcopului Ioan Bob, pe care l reproducem mai jos în întregime, nu are nevoie de nici un comentariu din partea noastră. Atragem totuși atențiunea asupra introducerii lui, care pentru noi, cei de azi, sună cam curios.

IOAN BOB

prin mila lui Dumnezeu și a Scaunului Apostolicesc prin țara Ardealului și părțile ei împreunate Românilor, Grecilor, Rușilor, Sârbilor și tuturor celor de lege grecească pravoslavnică Vlădica Făgărașului, iubiților în Domnul fiilor noștri celor duhovnicești dar și pacea dela Dumnezeu Tatăl îndurătorilor, iar dela noi arhierescă și părintescă blagoslovenie.

În dumnezeiasca Scriptură învățăm că Dumnezeu este cel ce toate într-o toți lucrează cele ce sânt spre mântuire, și adevărata fericire, de vreme ce toate ca unui stăpân sânt supuse puterii Lui, și dela psalmistul învățăm că întru nevoi și întru necazuri să strigăm către Domnul, și El ne va auzi și din toate necazurile ne va izbăvi. Încă și însuși Domnul în S. Evanghelie ne poruncește, ca să cerem și vom lua și numai frica lui Dumnezeu și dreptatea lui să o avem, că El voia celor ce se tem de El o va face, și rugăciunea lor o va auzi, și din nevoi va scoate pre ei, și îngerul Domnului va coborî împrejurul lor și-i va izbăvi pe ei.

Acestea, și mai multe cugetându-le prea măritul și prea milostivul împărat, și Domnul nostru Francisc al II-lea, au așezat ca întru aceste aspre vremi ale războiului de acum, biruința dela Dumnezeu să o nădăjduiască, cel ce toate spre bine le întocmește, și cu rugăciune umilită să ceară bună îndreptare, și spor armelor sale, binecunoscând, că rugă-

ciunea mai departe rănește decât săgeata, că săgeata lovește numai pe vrăjmașul cel aproape văzut: iar rugăciunea și pe vrăjmașul cel mai departe îl rănește. Că așa S. Elisei proroc, când împăratul Asiriei voia să-l robească pe el și să-l supue stăpânirii sale, și cu mulțime de oaste armată l-au înconjurat, nu s'au temut de pândirile pământești că știa, că are ajutorul cel ceresc, lucru minunat: mai mulți apărători din cer au dobândit rugăciunea, decât pe pământ luptătorii au adus răutate, unde sânt cei ce zic, că mai mult pot armele decât rugăciunile tuturor sfinților; iată o rugăciune a lui Elisei toată tabăra împotrivicilor o au rănit, și cu vrednicia unui proroc vrăjmașii cei mulți s'au robit. Așa până ținea Moisi mâinile ridicate și se ruga lui Dumnezeu, Izraelitenii biruiau pe Amalic cel ce cu mulțime întrarmată venise asupra-le.

Însă și aceasta ne învățăm că nu este destul numai a ne ruga, ci cum că trebuie ca la rugăciuni să adăugăm și post cu ajun, devreme ce atunci se fac adevărate rugăciuni, când nu numai rugăciune se face, ci se și ajună.

Drept aceia Preamăritul și prea milostivul împăratul nostru și la Scaunul Apostolicesc scriind au dobândit dela Prea Fericitul Patriarh rânduială, că oricari creștini preavoslavnici în vreme de 6 săptămâni dela vestirea acestui lucru, în bisericile sau în locurile cele de noi rânduite, măcar de 15 ori în zilele cele rânduite spre această treabă înșiși vor merge, și acolo câtăva vreme cu cucernicie se vor ruga lui Dumnezeu pentru creșterea și înălțarea Sfintei Maici Biserici, și pentru izbăvirea de greutățile războiului de acum: și încă lângă acestea Miercurea și Vinerea în vre-una dintru aceste 6 săptămâni vor și ajuna și mărturisindu-și cu spovedanie păcatele sale, fiecare cu evlavie se va comunica în Dumineca cea mai aproape, sau într'altă zi, care o vor mai alege și vor da și săracilor oarece milostenie după cum pre fiecare îl va trage inima și-l va îndemna cucernicia sa, unii ca aceștia cu totul deplină slobozire, dezlegare și iertare de păcatele sale să dobândească.

Așișderea să se lase și să îngăduie ca fiecare credincios ori de parte bărbătească ori de parte femeiască, fie mirean sau preot sau călugăr, sau ori din ce ceată și din ce cin, să-și poată la acest lucru alege duhovnic ori pe ce preot, și de ce mir și călugăr din cei mai înainte întăriți, și adeveriți carele pe ei de toată afurisania și opreliștea, și de

alte împiedicări și pedepse bisericești, cu care ei dela lege sau dela om, ori în ce prilej sau pricină sânt legați, și strânși: încă și de erezii și de toate păcatele, fără de legile, și faptele, cele rele, și greșalele oricât de mari, și de grele, și de la cele ce altă dată sânt ținute arhiepiscopilor, episcopilor, sau Scaunului apostolicesc, ca numai aceștia să poată întru acelea da slobozire și deslegare, acum și numai de această dată și în vremea acestor 6 săptămâni, orice preot, duhovnic adevărit și întărit să poată dezlega și slobozi. Încă și toate făgăduințele cu care s'au legat cineva înaintea lui Dumnezeu: (afară de a călugăriei și a curățeniei) într'alte fapte cucernice și de mântuire să le poată muta și schimba: însă și pentru acelea dând fieștecui în toate întâmplările acestea canon de mântuire și altele, după cum înțelepțește va judeca acelaș duhovnic.

Iar celor ce sânt ținuți de vre-o neputință trupească sau ori pentruce altă împiedecare sânt oprîți, sau sânt în temniță și în robie, care cele mai sus zise, sau unele dintru acelea nu vor putea face, acele duhovnicul întru alte fapte bune și cucernice să le schimbe sau la altă vreme mai aproape să le întârzie, și acele să le dea lor cari cei ce se pocăiesc înșiși le vor putea face.

Iar ca rugăciunile și posturile cele mai sus scrise, mai primite să fie lui Dumnezeu și mai adevărat să se audă, se poruncește ca începutul acestei sfinte rânduiei să se facă cu Litie de obște, și sfârșitul iarăși cu acele să se încheie, adică la începutul acestor 6 săptămâni Litie, și la sfârșit iarăși Litie să fie, în care tot norodul la bisericile, sau la locurile cele rânduite să meargă rugându-se lui Dumnezeu, iar preoții și cântăreții să săvârșească rugăciunile cele ce pentru acest sfârșit aici vi le trimitem.

Drept aceia spre împlinirea acestui prea sfânt cuget împărătesc, și rânduiei apostolicești și patrierșești și noi rânduim biserica fiecărei parohii, și alte două care aproape sau întru acelaș oraș sau sat vor fi, iar unde nu sânt aproape bisericile, rânduim două locuri, unde este pusă și înălțată Sfânta Cruce, ca acolo să se facă mai sus zisele Litii și rugăciuni, care locuri frățiile voastre protopopii sau și preoții locului anume le veți rândui și le veți hotărî.

Iar cei ce pentru vre-o cuvioasă pricină la biserică sau la însemnatele locuri nu vor putea cu litia împreună cu norodul merge, aceștia să sloboadă ca deosebit să meargă la

biserică și la acele locuri să se roage, și așa și ei spovedindu-se și cuminecându-se cum s'a zis, deplină să se facă părtaș slobozirii și deslegării și iertării păcatelor, cum mai sus s'au zis.

Aceste milostive împărătești porunci și patriarșești rândueli dela prea mărita împărăție și nouă prin crăiescul guberniu s'au trimis, ca fără de zăbavă tuturor celor de sub păstornicească arhierescă a noastră ocârmuire să le dăm și să le poruncim și să le vestim. Pentru aceea și noi cu tot dinadinsul voind a împlini această milostivă poruncă și sfântă rânduială, am așezat ca vremea rugăciunilor acestora să se înceapă în Dumineca a 2-a a postului S. S. apostoli, care cade în 10 zile a luni lui Iunie și să se săvârșească în 22 al luni lui Iulie, și precum s'a zis la început, și la sfârșit, să se facă litie la locurile numite la care tot norodul să meargă.

Drept aceia fraților voastre protopopilor tare vă poruncim ca fiecare dintre voi în toată eparhia să o vestească, și rânduieli ca acelea să faceți ca cum mai bine și mai cu cuviință poate fi, să se facă și să se săvârșească. Voim încă, și poruncim tare, și strâns vă îndatorim pe toți protopopii și preoții, ca să îndemnați și să învățați pe norod, ca cu bună evlavie să împlinescă cele mai sus zise, și întru toate după cum Dumnezeu voiește și poruncește să fie supus și ascultător și credincios prea măritului împărat, domnilor și dregătorilor celor mai mari, care făcându-le foarte mare nădejde avem, că Dumnezeu nostru va dărui mila Sa.

Mai pe urmă vouă tuturor protopopilor, preoților, și tot norodului credincios fiilor noștri celor duhovnicești arhierescă blagoslovenie părintește vă dăm. Din Blaj. Anul 1795. Mai în 15 zile.

Și al frației tale de binevoitor părinte,

Vlădica Ioan Bob.

Aceasta ori în ce vreme luându-o frația ta, strângând sobor o vei vesti tuturor preoților eparhiei frației tale împărțind la toată biserica câte o rânduială de rugăciuni aci închise“.

III

Status episcopatus Fogarasiensis anno 1772

În arhiva episcopiei unite din Oradea (vol. 131 p. 179) se păstrează sub titlul pus în fruntea acestor rânduri o foarte interesantă statistică a episcopiei Făgărașului din anul 1772.

Statistica e următoarea:

Civitates in quibus degunt graeci ritus uniti aliis mixti nationibus	7
Oppida	20
Familiae seu hospites qui anno 1760 ad schisma defecerunt	145.205
Familiae quae anno eodem in unione perseverarunt	43.126
Pagi pure uniti	246
Pagi mixti	943
Pagi pure schismatici qui ante dictum tempus in unione erant	1.753
Animae actu unitae	121.169
Sacerdotes pro necessitate ecclesiarum ab aulica commisione determinati	2.961
Sacerdotes uniti	1.587
Sacerdotes uniti actu fungentes	691
Sacerdotes uniti in cathedra ordinati	241
Sacerdotes uniti in pagis ubi populus ad schisma defecit	896
Sacerdotes uniti alibi ordinati	790
Ludi magistri secundum eandem ordinationem regiam esse deberent	872
Ast solum sunt	23

sed hi etiam nullo provisi sunt vitae praesidio.

Statistica reprodusă cu cifrele ei seci și reci vorbește, pentru cine știe să le înțeleagă, cât o carte întreagă. Înainte de toate ea ne arată efectele catastrofale pentru biserica unită ale mișcării călugărului Sofronie. În urma ei au părăsit unirea 145.205 familii rămânând unite abia 43.126. Sate curat unite au rămas numai 246, la ortodoxie au trecut în întregime 1754 sate iar 943 au trecut numai în parte. Din ea înțelegem apoi importanța hotărâtoare a păstoririi episcopului Grigorie Maior pentru *refacerea* unirii. Popularul vlădică poate fi cu drept cuvânt numit al doilea autor al unirii cu Roma.

Z. PÂCLIȘANU

CU PRIVIRE LA NOȚIUNEA FILOSOFIEI CREȘTINE

Aparențele înșeală. Lucruri care par complicate se dovedesc, la întâia privire mai atentă, simple și lipsite de orice taină. Altele, în schimb, care se arată limpezi și de sine înțelese, se învăluie în ceață de îndată ce le luăm în mai deaproape cercetare.

Problema „*filosofiei creștine*“ este dintre acestea din urmă. Se știe, în general, că există. Dacă alta nu, apoi cel puțin puternicele volume ale gânditorilor din evul mediu, în frunte cu sf. Toma, stau dovadă grăitoare și de necontestat. Ca să nu pomenim și sănătosul curent de nouă înflorire a „Tomismului“, care ține loc de frunte în mișcarea filosofică contemporană. — Și, iarăși în general, toată lumea crede că înțelege perfect noțiunea. Inșiși termenii „*filosofie*“ și „*creștin*“ sunt limpezi și par a nu mai avea nevoie de precizări. Dacă totuși te-ai încăpățâna să le ceri, mulți oameni de carte s-ar mira de această insistență, socotită de prisos. Ar rămâne însă cu totul tulburați, când ar încerca să-ți satisfacă curiozitatea. Ar vedea, anume, că chestiunea nici nu-i așa de nevinovată cum pare; ci cu cât cauți s'o precizezi mai deaproape, cu atâta crește în amploare și greutate, transformându-se într'o adevărată problemă de prima importanță. Și deosebit de greu de deslegat.

Analizând, adică, realitățile pe care le închid cei doi termeni „*filosofie*“ și „*creștin*“, constatăm îndată că ne găsim în fața unor două lumi bine distincte. Filosofia vrea să fie o viziune integrală a realității, o cunoaștere a cauzelor supreme cu ajutorul *rațiunii* omenești; pe când „*creștin*“, în ordinea cunoașterii, înseamnă o cunoaștere în altă lumină, cu altă putere și sub alt raport decât cel pur rațional. Distincția între ele este nu numai de ordin logic, ci și ontologic. Sunt două viziuni ale realității cu mijloace, obiective și metode deosebite. Ele nu se pot confunda, precum nu se confundă natura și supranatura, umanitatea și divinitatea.

Concluzia acestei prime încercări de precizare a noțiunii ar fi, precum se vede, surprinzătoare: cei doi termeni, „*filosofie*“ și

„creștină“, nu se pot contopi într'o singură noțiune, însemnând realități de ordin cu totul deosebit. Și s'au găsit destui gânditori, de bună și de rea credință, care să și tragă această concluzie. „Există o filosofie creștină? se întreabă ei. — Din capul locului, se poate oare concepe măcar o filosofie creștină“? Astfel, pentru a încunjura o dificultate, speculația se grăbește să nege realitatea istorică și pune în discuție însași existența filozofiei creștine. De sigur, aceasta are la îndemână oricând răspunsul clasic: *contra facta non valent argumenta*. Existența unei filozofii creștine e un fapt. Ar fi ridicol a-l nega ori a-l contesta. Nu mai puțin însă trebuie să recunoaștem că prin aceasta n'am scăpat de datoria de a-i arăta și posibilitatea logică, de a-i determina esența, caracterul ei specific și de a împăca cele două lumi pe care vrea să le cuprindă în una noțiunea de filozofie creștină, fără ca să piardă nimic din esență nici una nici alta din cele două lumi deosebite.

Acest răspuns trebuie dat neapărat. „Sunt angajate aci — spune Maritain — cele mai importante chestiuni speculative, cele care privesc natura filozofiei ca și cele privitoare la valoarea intelectuală a credinții. Tot acest răspuns va decide, practic, și o seamă de atitudini spirituale fundamentale. Pentru că felul cum un filosof își va orândui propria sa existență și meditație va fi cu totul diferit, după cum va socoti că pentru a filozofa bine trebuie să-și izoleze cu totul munca sa filozofică de viața sa de rugăciune (presupunând că are una) ori, dimpotrivă, că trebuie să le unească într'un chip organic și vital; și, păstrând pentru lucrarea rațiunii (*opus rationis*) toată vigoarea și toată puritatea ei specifică, să se silească, în activitatea sa personală, a face din această muncă a rațiunii un fel de instrument al vieții de rugăciune și a înțelepciunii contemplative“¹⁾.

Importanța problemei este, deci, necontestată. Nu i-se poate nega nici actualitatea. Deși veche în sine, ea capătă un interes tot mai mare, pe măsură ce se afirmă mai hotărît noua filozofie creștină în lumea gândirii din zilele noastre. Autorități de primul rang dintre filozofii de azi au ținut să-și spună cuvântul²⁾. Mai mult,

¹⁾ *JACQUES MARITAIN: De la philosophie chrétienne*. Paris. Desclès: de Brouwer et Comp. 1933. Pg. 7—8.

²⁾ E destul să pomenim numai câteva nume: *Étienne Gilson* (în »L'Esprit de la Philosophie Médiévale« și în »Bulletin de la Société française de Philosophie«, mars-juin 1931); *Émile Bréhier* (în »Revue de Métaphysique et de Morale«, avril-juin 1931); *Maurice Blondel* (în »Le Problème de la Philosophie catholique«); *Régis Jolivet* (Essai sur les rapports entre la pensée grecque et la

Congresul societății de filozofie tomistă din anul 1933, ținut la Juvisy, s'a ocupat exclusiv și stăruitor cu problema filosofiei creștine. A tratat-o din toate punctele de vedere, atât filosofic (raportor A. Forest) cât și teologic (raportor R. P. Motte), nu numai în referatele oficiale, ci și în discuțiuni ample și deosebit de competente. — Răzimați în bună parte pe rezultatele acestor desbateri¹⁾, vom căuta să schițăm și noi termenii problemei și încercarea de deslegare care ni-se pare acceptabilă.

* * *

Constatând că există în realitate o filosofie creștină — denumire nu tocmai norocoasă, care totuși se va păstra în lipsa alteia mai potrivite — urmează să i-se determine mai deaproape esența, noțiunea, procedând în coformitate cu vechea deviză a gânditorilor creștini: „Distinguer pour unir“. Să se precizeze deosebirile dintre lucruri, dar nu pentru a săpa prăpastie între ele, ci pentru a găsi armonia, sinteza. Filosofie și creștinism, natură și grație, rațiune și revelație, sunt lucruri distincte, care nu se pot confunda. Au totuși și puncte de legătură; anumit contact care deasemenea trebuie bine precizat. Așa se va ajunge la precizarea specificului filosofiei creștine, care trebuie să rămână adevărată filosofie, având însă legături speciale cu lumea cealaltă, a suprafirescului.

Prima dintre deslegările propuse în congres stabilește între aceste două lumi, a rațiunii și a revelației, un raport pur *extrinsec*. Revelația ar fi un fel de stella rectrix, un cârmaciu iscusit, care însă rămâne pururea înafară de cursul rațiunii. Filosofia, găsindu-se în imposibilitatea de a sesiza problemele cari privesc supranaturalul, ar accepta să fie luminată dintr'un anumit loc, de creștinism. Și totuși credința — chiar în acest mod — ar aduce un aport obiectiv filosofiei: o seamă de adevăruri pe cari rațiunea le-ar accepta, chiar dacă de sine nu e capabilă să le descopere. Cu alte cuvinte: filosofia, începând prin a fi păgână, ar sfârși prin a se încreștina; primul cuvânt, evident, l-ar avea filosofia și numai când ea și-ar fi epuizat știința și s'ar fi ostenit, atunci ar binevoi a acorda cuvânt și credinței. — Numai că această presu-

pensée chrétienne», Paris 1931.); și *Jaques Maritain* (în lucrarea pomenită: »De la Philosophie chrétienne«, cât și în »Revue de Philosophie« juillet-dec. 1930, »Discours pour l'inauguration du monument au Cardinal Mercier, à Louvain); »Le Songe de Descartes«, Paris 1932; »Les Degrés du Savoie«, Paris 1932.

¹⁾ Publicate de către »Société Thomiste de Phil.« în volumul: »*La philosophie chrétienne*«, journè d'étude, Juvisy 1933.

punere nu apropie problema de deslegare. Filosofia și credința aci n'au nimic una cu alta; ba pot fi și contrare, fiindcă nu se întâlnesc nici într'un domeniu. Cine ar putea apoi determina momentul când sfârșește una și începe alta? Dar, o filosofie care tace în fața realității, nu este filosofie.

Ținând seamă că atât ordul naturii cât și al grației se întâlnesc în unul și același subiect, creștinul filosof, s'ar putea numi într'anumit fel filosofie creștină activitatea sistematică, rațională, care va viza cauzele supreme ale lucrurilor, atât întrucât e filosof, cât și întrucât e creștin. În acest subiect, cele două ordini esențial distincte sunt de fapt unite interpenetrându-se în virtutea legii interdependenței. — Aceasta supoziție pare a avea ceva teme; fiindcă nu va putea nimeni contesta că facultățile intelectuale ale filosofului, luminate și confortate prin grația creștină, ar produce filosofie adevărată.

Dar nici în aceasta formă teza nu se poate admite. Raportul între activitatea naturală a intelectului și între credință, în filosofia creștină, nu poate fi *extrinsec*. Chiar în cazul cel mai bun, când filosoful este și creștin, subiectul ar rămâne tot înafară de obiect; dar în filosofie contează mai mult obiectul (filosofia) decât subiectul (filosoful) care, chiar păgân fiind, ar putea filozofa în sens creștin, cum s'a dovedit de atâtea ori. Raportul între Rațiune și Revelație, în filosofia creștină, trebuie să fie *intrinsec*, și atât de intim încât să nu se poată deosebi nici un fel de cusură, petecire, ci să prezinte dela început omogenitate, integral filosofică și integral creștină.

O altă cale de rezolvire a încercat Dom Feuling. Fiind vorba de inserțiunea supranaturalului în natură și de obiectul propriu al filosofiei creștine, distinge fenomenalitatea sensibilă și sensibilă a supranaturalului, cum de altfel ar trebui să se insiste și asupra fenomenalității logice care în chip necesar însoțește noumenalitatea ori căruia act, viața intelectuală, fie naturală, fie supranaturală. Iată ce spune dânsul:

„Este foarte important de notat că fenomenele supranaturalului în general și ale revelației în particular, despre care vorbesc, sunt ca *fenomene* absolut indiscernabile atât pentru filosof cât și pentru *teologus viator*, de fenomenele pur naturale. Nu zic de loc că fenomenele revelației supranaturale și supranaturalul în general n'ar fi în ființa lor intimă, deci în mod noumenal și noumenologic, distincte de fenomenele naturale; mai mult, țin ca sigur că în mod noumenal sau noumenologic, fenomenele naturale ale lumii, ale vieții și ale revelației și ale vieții grației divine, nu sunt specific identice, ci esențialminte, anume, analogic distincte». Și ca urmare »orice considerații raționale care pleacă din *adevărul* noumenal al credinții sau care judecă fenomenele fie ale revelației, fie ale lumii naturale, în lumina adevărului noumenal al credinții —

este esența minții sau teologică sau apologetică în sensul formal al acestor termeni¹⁾.

„Supranaturalul în formă de Revelație, act de credință, viața credinței, sacrameente etc nu poate fi supus cunoașterii *metafisice* decât prin fenomenul destinat a manifesta credinciosului realitatea noumenală a supranaturalului în mijlocul fenomenelor și noumenelor naturale. Zic: prin fenomenele supranaturalului metafizicianul poate fi în contact cu supranaturalul“. — „Metafizicianul va cunoaște un *noumen* care este de fapt și *materialiter* din supranatural, dar nu-l va cunoaște sub formalitatea supranaturală — teologul va sesiza noumenalitatea supranaturalului .. *singurul aport care cade sub obiectul formal al metafizicianului este aportul în ordinea pur și esențialmente fenomenal*“²⁾.

Nici această construcție savantă însă nu determină în chipul dorit esența filosofiei creștine. După această explicare, filosofia creștină ar avea ca obiect formal exclusiv manifestările sensibile ale noumenalității credinței și ar cuprinde adevăruri referitoare exclusiv la manifestările sensibile atât naturale cât și supranaturale; cu alte cuvinte, ar fi o filosofie pur și simplu, iar atributul de „creștină“ în concret i-s'ar putea concede numai din motivul că își îndreaptă privirea și spre învelișul fenomenal al credinței. Însă nu știm în ce măsură s'ar putea numi aceasta chiar filosofie, de oarece menirea ei este de a se ocupa în primul rând de esența, natura și principiile intime și supreme ale lucrurilor, adică lumea noumenală, lăsând fenomenalitatea pentru științele speciale ale naturii. Exigențele esențiale ale filosofiei creștine nu sunt împăcate, prin urmare, nici în chipul acesta. O filosofie creștină a cărei esență s'ar reduce numai la fenomenalitatea realității supranaturale, chiar dacă s'ar deprinde cu succes, nu se poate numi filosofie: ea trebuie să fie o știință a noumenului realității, dacă vrea să aibe o esență. E adevărat că supranaturalul este ca atare numai în ce privește noumenalitatea lui, aparținând prin ceea ce are ca fenomen ordului natural al lucrurilor, însă esența supranaturalului în ceva chip trebuie să formeze esența filosofiei creștine. Cum? Rămâne de văzut.

Spre a ajunge la o sinteză integrală va trebui să considerăm din acest punct de vedere elementele simple, factorii cari realizează (în concret) această filosofie, determinând esența fiecăruia și examinându-le de aproape, fiindcă numai după o riguroasă cercetare a lor vom putea descoperi insuficiența unuia, aderența tuturor și cimentul miraculos care toarnă într'o unitate esențială nouă lucruri formal distincte. Făcând acest lucru, credem că suntem pe calea care duce către deslegarea chestiunii, deslegare care să împace întrucâtva și punctul de vedere formal, nu numai cel istoric, care este de fapt scos din discuție. (Va urma)

I. MICLEA

¹⁾ *Société Thomiste de Phil.*: La philosophie chrétienne, journée d'étude Juvisy 1933 p. 128. ²⁾ *Ibid.* p. 129, sublinierea noastră.

MUNCITORI ȘI MUNCITORI

Are dreptul *Iov* un cuvânt adânc ca viața și larg ca nemărginirea: Omul se naște spre osteneală, precum puii vulturului zboară la înălțime (*Iov*, 5, 7). Dumnezeu e viață, iar viața e mișcare — vita în motu, spune o axiomă filosofică — și toată zidirea, dela electroni până la astri și dela infusorii până la Heruvimi și Serafimi, conștient ori inconștient, poartă pecetea Ziditorului: se mișcă, *activează*, plinind astfel o tainică și atotstăpânitoare lege. Omul, regele făpturilor telurice, ori în cătrău își va arunca privirea ori își va îndrepta urechea, pretutindenea și totdeauna poate surprinde priveliștea mișcării și simfonia muncii — semnele ființării. Căci, după cum cu drept cuvânt se întreabă bine văzătorul *Stoppani* într'una din valoroasele-i lucrări: „Ce alta este a *trăi* dacă nu a *munci*?”

Și aievea (continuă același): „Muncesc făpturile neînsuflețite, muncesc elementele veșnic în mișcare, fără de stare și fără de alinare, în slujba formidabilelor lor forțe, veșnic în luptă între sine, dar totdeauna gata — chiar în urma legii admirabilului lor antagonism în perpetuu — să producă și să mențină acel echilibru constant, acea ordine inalterabilă a universului, în care totul se mută și nimic nu se schimbă, totul se consumă și nimic nu se distruge; din care totul iese și în care totul se reîntoarce; totul piere și totul se înveșnicește într'o perpetuă alternativă și cu o continuitate de cerc ce nu are sfârșit. Muncește soarele care, în neîntrerupta-i învârtire dela răsărit până la apus și dela apus până la răsărit, trezește, respectiv menține freamătul mișcării și gâlgăitul vieții. Lucrează pământul, totdeauna statornic și totdeauna sguduit până în adâncul măruntaielor sale de palpitări tainice, gata spre muncă obositoare, în vreme ce elaborează tot ceeace-i frumos, folositor, de preț și împodobește miile sale de sâhuri ascunse... Lucrează apele cele în continuă călătorie, circulând din cele mai înălțate regiuni ale atmosferei până în cele mai adânci străfunduri ale sferei terestre; cale universală, pe care se transmit și se varsă astfel în sânul stâncilor ca și în țesăturile capilare ale plantelor ori ale animalelor, atomii cari, în

chipul acesta, se asimilează în cristalul cel mai rece ca și în organismele cele mai calde, pentruca astfel să continue a crește, a se reproduce, a se înmulți toate nenumăratele specii de minerale, vegetale și animale, cele cari au și cele cari n'au un nume pe pământ ori în lăuntru pământului. Muncesc vânturile pentru a culege vaporii de pe câmpiile fără margini ale mării ca să-i verse, în formă de ploaie roditoare, pe țărini arse de sete, unde îi așteaptă, tremurânde, grânele, ori peste zăpezile de pe creste de munți ca să fie de hrană nesecată isovoarelor râurilor. Muncesc vegetalele, dela lichenele ce împetrițează stâncile aride, până la cedrul ce-și desface 'n vânt pletele-i unduioase pe culmile Libanului... Lucrează animalele terestre, dela strădalnica albină care distilează mierea, până la cal, bou, elefant, cari se ostenesc pentru om; lucrează animalele marine dela monstruoasele cetacee, cari se luptă cu valurile înfuriate dela suprafața mării, până la cele infinit de mici cari, în adâncul tăcut al oceanului pregătesc, fără să fie văzute, noi munți și noue continente, pentru a întocmi cele vechi cari se macină roase de dintele neostenit al vremii cel înarmat cu forța tuturor elementelor. Lucrează toți și toate, pe pământ și în ceriu, unde și astrele tăriei, în urma legii antagonismului perpetuu, sunt silite și ele să susțină, cu toată puterea ce o dau incomensurabilele lor masse, veșnic amenințatul, dar nici când primejdutul, echilibru al lumii. Lucrează toate creaturile, însuflețite și neînsuflețite, chiar și cele lipsite de inteligență și neinstare de iubire, unelte oarbe și mărturii fără pricepere ale puterii, ale înțelepciunii și ale bunătății nemărginite a lui Dumnezeu, care le pune în mișcare și le cârmuește¹⁾.

Creștinismul, religia tuturor realităților sfinte și dumnezești, a înțeles dela începuturile sale valoarea imensă a muncii și n'a făcut taină dintr'asta. Dimpotrivă, supunându-se osândeii rostite de Preadreptul Judecător: Intru sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta, până când te vei întoarce în pământ din care ești luat (*Fac.* 3, 19), a îmbrățișat cu toată căldura și smerenia îndatorirea mare a vieții de a se cheltui în muncă rodnică. Cel care premerge aici cu pilda este însuși *Fiul cel de o ființă cu Tatăl* care, după ce a îmbrăcat chipul robului (*Fil.* 2, 7), deși îi era dată toată puterea în ceriu și pe pământ (*Mt.* 28, 18), și cu toate că era împăratul mării (*Evrei.* 13, 21), strălucirea slavei și chipul ipostazului ce-

¹⁾ Cf. GIUSEPPE PERARDI: *La Dottrina Cattolica* (La Grazia. Vol. III). Torino, 1931. Pag. 187.

rescului Părinte (*Evrei* 1, 3), căruia oricând i-ar fi stat la dispoziție leghioane de ingeri (*Mt.* 26, 53), totuși, cel prin care toate s'au făcut câte s'au făcut și fără de care nimic nu s'a făcut din câte s'au făcut (*Io.* 1, 3), nu pregetă să ostenească, din zori până în seară, în sărăcăcioasa lucrătoare a lui Iosif din Nazaret. „Au nu este acesta feciorul teslarului?“ întrebă disprețuitor dușmanii săi mai târziu, când, părăsind munca brațelor, se dedică ostenelilor vestirii cuvântului mântuirii! (*Mt.* 13, 55).

Mântuitorul muncește viața sa întreagă, și încă nu de silă. Căci, măcar că era sărac, dar cel ce hrănise din belșug mulțimile în pustie, ar fi fost deajuns să dorească numai și ar fi putut avea cu prisosință, pentru sine și pentru ai săi, tot ce le-ar fi lipsit, ci a muncit ca să deie pildă de facere îndestul unei legi a firii omenesti postadamitice. Și nici la porunca altora n'a muncit. Știm doar că a fost deajuns un cuvânt ca să aștearnă la pământ pe cei ce-l căutau spre moarte. El lucrează de bună voie, îndurând oboseli și înfruntând greutăți de nespus, fizice și morale. Lucrează doar' pentru alții, pe plată, și e cunoscut cum privesc cei ce plătesc pe cei ce muncesc chiar și azi, nu numai în vremea aceea. — Asta așa până la vârsta de treizeci de ani, când își începe apostolia în ogorul sufletelor, ca să continue aceeaș necruțătoare, dumnezească risipă de forțe, sămânând binefaceri pe toate căile sale (*Fapte*, 10, 38), deatâtea ori flămând și însetat și rupt de oboseală, până la a trezi mila ucenicilor cari vreau să oprească mamele a-l mai molesta — după a lor părere — cu insistențele lor (*Lc.* 18, 15). După zile de zdroabă se odihnea petrecând toată noaptea întru rugăciunea lui Dumnezeu (*Lc.* 6, 12). Moartea îl ajunge și ea pe patul de ocară al lemnului crucii pe care sfârșiau scavii și muncitorii de rând¹⁾. Rândurile lui *G. Papini* despre Hristos-Muncitorul face să fie cetite și meditate:

„Să nu uităm cumva că Isus a fost Meșteșugar, copilul de suflet al unui Meșteșugar; nici s'ascundem că s'a născut Sărac, printre oameni ce munceau cu Măinile lor, care-și câștigau pâinea cu truda Măinilor; că Isus și-a câștigat pâinea cea de toate zilele, mai înainte de-a le împărtași oamenilor Marea Vestă, cu truda Măinilor sale. Acele Măini care i-au blagoslovit pe cei săraci cu duhul, care i-au vindecat pe leproși, care-au dat lumină orbilor, care-au inviat morții, acele Măini străpunse la urmă de piroane pe cruce, erau Măini scăldate'n sudoarea muncii. Măini care-au simțit amorțeala muncii, Măini bătătorite de muncă, Măini care bătuseră cuie în lemn: Măini de meșteșugar.

Isus a fost Meșteșugar întru cele pământene, mai înainte de-a fi Făuri-

¹⁾ Cf. *G. DIESSEL: Die Arbeit betrachtet im Lichte des Glaubens*⁴. Regensburg 1904. Pag. 92 - 95.

tor de Suflete; a fost Sărac, mai înainte să-i cheme pe Calici la ospățul împărăției sale. Nu s'a născut printre avuți, într'o casă bogată, într'un pat așternut cu puf și purpură. Coboritor dintri'un Rege, trăește în dugheana unui Lemnar; fiu al lui Dumnezeu, s'au născut într'un Staul.. Se naște pe treapta cea mai de jos a poporului de rând, sub care stau numai pripășiții, orbeții, fugarii, robii, ucigașii și prostituatele. Când nu va mai fi muncitor cu brațul ci duhovnicesc, va cobori și mai jos în ochii celor sus-puși; își va căta prietenii în acea plebe nemernică, mai pre-jos decât plebea. În așteptarea zilei în care Isus, mai înainte să coboare în Iadul Morților va cobori în Iadul celor Vii, în alcătuirea tagmelor în care's împărțiți muritorii de când lumea, Isus nu-i decât un biet meșteșugar.

Meseria lui Isus e una din cele patru meserii mai vechi și mai sfinte. Dintre indeletnicirile de rând, aceea a Țăranului, a Zidarului, a Fierarului și a Lemnarului, sunt cele mai adânc legate de viața omului, cele mai nevinovate și mai cucernice. Războinicul se schimbă'n Prădător, Corăbierul în Pirat, Neguțătorul în Vântură-lume. Pe câtă vreme Țăranul, Zidarul, Fierarul și Lemnarul nu trădează, nu pot trăda, nu se păcătoșesc. Mănuesc lucrurile cele mai de rând, pe care sunt ținuți să le preschimbe în văzul lumii, întru obștească folosință, în alte lucruri neascunse, trainice, adevărate, nemăsluite. Țăranul sparge brazda și scoate din ea pâinea, pe care-o mânăncă sfântul în scorbora lui cași ucigașul în ocnă; Zidarul cioplește piatra și înalță casa, casa săracului, casa regelui, casa lui Dumnezeu; Fierarul înroșește și îndoaie fierul ca să-i dea ostașului paloș, țăranului plug, dulgherului maiu; Lemnarul taie și prinde'n cuie scândura, ca să facă ușa ce apără casa de tâlhari și patul în care vor muri hoții ca și cei cu suflet curat.

Aceste lucruri de rând, la îndemâna oricui, atâta de îndemână și proaste că nu le mai vedem, ci trec nebăgate'n seamă pe sub ochii noștri deprinși cu minuni mai nevăzute, sunt cele mai umile născociri ale omului, dar mai minunate și mai de folos ca toate celelalte născocite pe urmă.

Isus Lemnarul își petrecu tinerețea în mijlocul lor, le făurii cu mâna lui; iar prin mijlocirea celor făurite cu mâna lui, se'mprieteni dintru'ntâi cu viața casei. Făcu masa, la care nespună-i desfătarea să stai cu prietenii, chiar de se află printre ei vre-un trădător; patul, în care tresare omul pentru cea dintâi și cea de pe urmă oară; lada, în care'si închide țărâncă sărmănele-i zdrențe, pestelca și broboada de zile mari, și zestrea cămășilor albe, cu grijă călcate; căpistéria'n care sporește făina și-o crește plămada până ce-i gata de dat la cuptor; scaunul, pe care moșnegii, seara, stau în jurul focului, să vorbească de tinerețea ce nu se mai poate întoarce¹⁾.

Apostolii, ispravnicii tainelor lui Dumnezeu (1. Cor. 4, 1), urmează, din parte-le, pilda Dascălului Hristos: muncesc din răsuputeri și indeamnă și pe alții să facă așisderea. Sf. Pavel, cu prilejul duiioasei sale despărțiri de cei din Milet și Efes, le aduce aminte tuturor: Argintul sau aurul, sau haina nicei a unuia n'am pofftit; înșivă știți că trebuințelor mele și celor ce sunt cu mine au slujit mâinile acestea (Fapte, 20, 33-34). Meseria apostolului

¹⁾ Cf. GIOVANNI PAPINI: *Viața lui Isus*. Trad. Alex. Marcu. București, 1928, Pag. 21-23.

neamurilor e cunoscută: făcător de corturi (*Fapte*, 18, 3). — Și ca Pavel purced și ceilalți apostoli în ce privește dragostea de muncă: „Până în ceasul de acum și flămânzim și însetoșem... și ostenim lucrând cu mâinile noastre“ (1 Cor. 4, 11–12). Răzimat pe acest fapt în văzul tuturor, scrie celor din Thesalonica: Cu dragoste să vă nevoiți ca să fiți cu liniște, și să faceți ale voastre și să lucrați cu mâinile voastre, precum am poruncit vouă (1. *Thes.* 4, 11). Și iarăși: Inșivă știți cum se cade vouă să urmați nouă; că noi n'am umblat fără de rânduială întru voi, nici în dar pâine am mâncat dela cineva, ci întru osteneală și nevoie noaptea și ziua lucrând, ca să nu îngreuiem pe cineva din voi... Că și când eram la voi, aceasta porunciam vouă, că dacă nu voiește cineva să lucreze, nici să mănânce. (2 *Thes.* 3, 7. 8. 10).

Se poate face mai limpede și mai categoric apologia muncii; și încă a muncii brațelor? De înțeles deci îngrijorarea de care-i cuprins apostolul când aude că „oarecarii“ umblă printre sfinții Domnului fără de rânduială (*ἀτάκτως* = disordonat; turbulent; după cum îl taie capul; cu răsturnarea bunei orândueli; purtare, care-i rodul trândăviei), nimic lucrând, ci iscodind. „Și unora ca acestora le poruncim și îi rugăm... ca, cu liniște lucrând, să-și mănânce pâinea lor“. (2 *Tes.* 3, 11–12). — Toate acestea într'o vreme când până și capete luminate ca Seneca și Cicero n'aveau decât dispreț pentru munca fizică și muncitor, înșușindu-și păreriile unui alt cap, altfel luminat, *Socrate*: „Trândăvia e sora libertății“ (întrucât sclavii sunt aceia cari caută să lucreze ca cei liberi să poată huzuri de bine) și: „Artele zise mecanice sunt în discredit și stăpânirile au dreptate când fac numai puțin caz de ele. Ruinează doar trupurile celor ce le deprind și se dedică lor, silindu-i să șadă locului, să trăiască în umbră și uneori să petreacă chiar în apropierea focului. De altfel artele manuale nu ne mai lasă vreme să facem ceva pentru prieteni ori pentru stat, așa că (cei ce se ocupă cu ele) trec drept răi prieteni și slabi apărători ai patriei“¹⁾.

Ce prăpastie, Doamne, între această concepție de viață și cea vestită de robul lui Hristos, Pavel din Tarsul Ciliciei și tovarășii săi de dpostolie! *Harnack* are tot dreptul, când își exprimă admirația față de Biserica Domnului care, chiar dintru începuturile sale, înfruntând primejdia pierderii în visări și a vieții de trântor (era doar așa de ispititor duhul vremii care făcea, cum zice Montes-

¹⁾ PAUL ALLARD : *Esclavage*. Studiu în »Dictionnaire Apologetique«, Paris, 1925, Tome I. col. 1467

quieu, ca aproape întreg poporul roman să fie compus din inși ce trăiau pe spesele vistieriei publice) stăruie cu atâta seriozitate asupra datorinței de a munci ¹⁾.

Și atmosfera creată de creștinism în zilele înfiripării sale, a rămas aceeași prin veacuri. Într'o lucrare scrisă spre sfârșitul veacului prim: *Λιδαχή τῶν δώδεκα ἀποστόλων* (Doctrina celor doisprezece apostoli), la cap XII, găsim o îndrumare care aruncă lumină vie asupra felului cum era privit pe atunci în cercurile creștine dreptul de muncă și datorința de a munci: „Tot cel ce vine (la voi) întru numele Domnului, să fie primit. După aceea însă punându-l la încercare, o să-l cunoașteți; aveți doar minte să judecați dreapta și stânga. Dacă, adecă, cel ce vine e numai în trecere, ajutați-l pe cât puteți; nu va rămânea însă la voi decât două sau trei zile, de cumva va fi nevoie. Iar de va vrea să se așeze între voi și e meșter (*τεχνίτης*), să muncească și să mănânce. Întru cât nu are meserie, grijiți, după priceperea voastră, să nu trăiască trândav între voi un creștin. De nu va vrea să facă așa (să știți că) umblă să facă speculă cu Hristos (*χριστέμπορος*); feriți-vă de unii ca aceștia“ ²⁾. Istoria bisericii a păstrat și un caz concret, mai elocvent decât tratate întregi, despre felul cum înțelegeau creștinii cei dintâiu să-și câștige pâinea întru sudoarea feței. E vorba de nepoții lui Iuda, care se chema fratele Domnului, și pe cari împăratul Domițian (cum povestește Hegesip) i-a chemat în fața sa, temându-se că vor fi ceva conspiratori, odată ce erau rudenii ale cuiva (Hristos) despre care aflate din auzite c'ar fi avut pretenții de rege. Întrebați de avere, cei doi nepoți ai sf. Iuda au spus că au o moșie de 39 de jugăre ce ar face în bani 39 mii de denari, și că ei înșiși lucrează acea moșie ca să aibă cu ce trăi și să-și poată plăti dările. După aceea și-au arătat mâinile aspre, cu bătăături și jeguite de muncă încordată, — spre scârba lui Domițian, care i-a și dimis numai decât ³⁾.

¹⁾ Cf. A. HARNACK: *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*. Leipzig. 1915, vol. I^a pag. 181.

²⁾ Cf. Fr. X. FUNK: *Patres apostolici*. Tubingae. 1901. Vol. I, pag. 30. — În legătură cu acest capitol din Didache, Harnack (o. c. pag. 182) observă: »După toate acestea nu mai încapе îndoială că fratele creștin putea cere de lucru în comunitate și că ea trebuia să-i deie. Prin urmare nu numai datorința de a se ajuta împrumutat ținea împreună membrii comunității — aceea nu era decât ultima ratio — ci ei erau, în acest sens, o asociație muncitorească, în cât comunitățile, unde era de lipsă, căutau de lucru fratelui. Faptul acesta sub raport social, mi-se pare de mare valoare. Comunitățile erau și asociații economice«.

³⁾ Cf. EUSEBII PAMPHILI: *Ecclesiastica Historia* (3, 20). Amstelodami. 1695: »Simulque manus ostendere coeperunt durtiem cutis, impressumque alte manibus callum ex laboris assiduitate in testimonium operis sui proferentes«.

Faptul că necreștinii, — atât stăpânii, cărora le dădea mâna s'o ducă în dulce far niente, cât și robii cari robotiau de silă — disprețuiau munca, mai ales cea manuală, și vedeau în ea ceva dejositor, pe creștini nu-i tulbura. Ei trăiau aieva în spiritul Psalmistului: mâncau rodul ostanelilor proprii și erau fericiți în Domnul (*Ps.* 127, 2). Creștinătatea arată lumii ceva nou și până aci de necrezut: cete muncitoare, cântând cântări de duhovnicească veselie. *Regula Tarnatensis* împrumută dela sf. Ieronim († 420) tabloul pitoresc al unei privescări din țarinile Viflaimului (veac IV): „Plugarul, ținând coarnele plugului, cântă aliluia; secerătorul scădat de sudoare prinde puteri psalmodiind și vierul, în vreme ce curățește vița de vie încovoiată, îngână în șoaptă cutare psalm de-al regelui David“. (Dom Martène). Pentru creștini pâlmașul e persoană respectabilă. Sf. Ciril Alexandrinul († 444) cunoaște diaconi, preoți și episcopi foști sclavi; sf. Vasile cel Mare († 379) și sf. Gregoriu Teologul († 390) consacră episcop un slav încă ne eliberat; veacurile II și III văd chiar în scaunul vlădicesc din Roma al vârhovnicului Petre pe foștii sclavi Piu și Calixt (P. Alard, l. c. 1477).

Lucrul e de înțeles când ne gândim că, familiarizați cum erau creștinii veacurilor prime cu spiritul Scripturii, și mai ales văzând și pildele strălucite ale vestitorilor credinței și ale atâtor eroi ai Evangheliei, era cu neputință să le scape semnificația veșnic actuală și practică a vorbei lui Isus fiul lui Sirah: Multă răutate a învățat (pe oameni) lenevirea (*Cartea Înțelepciunii*, 33, 32). Sf. Ieronim dă, plastic, expresie aceleiași convingeri: Otium est pulvinar diaboli (= Lenea e perina diavolului). Și cu el de o părere e și sf. *Augustin* († 430): Otio perit Roma, deleta Carthagine (= Lenea a ucis Roma moleșită, după ce Roma vitează dărîmase Carthaginea). — Dealtfel și păgânii băgaseră de seamă că lenea-i o meteahnă fatală. Așa *Seneca* numește trândăvia: înmormântare de viu a omului (sepultura hominis vivi), iar *Ovidiu* vede în scăparea de lene mântuirea din ghiarele destrâului: Otia și tollas, periere Cupidinis arcus. Și întors: trîndavul e jertfa patimelor rușinei :

Quaeritur, Aegistus quare sit factus adulter?
In promptu causa est: desidiosus erat.

Dascălii Bisericii sunt de acord întru a vesteji viciul lenei și a recomanda hărnicia înțeleaptă. Sf. *Efrem* († 375) dă sfatul: „Nu fugi de osteneală, ca să nu pierzi cununa“. Sf. *Vasile cel Mare* observă: „Dumnezeu, care ne-a înzestrat cu puteri potrivite pentru a munci, va cere dela noi în ziua judecării și dovada hărniciei în

muncă". Sf. Ion Gurădeaur († 407) are vorba de neprețuită valoare: „Precum țarina care nu-i ocupată de sămânță ori de sămânătură va rodi fel de fel de ierburi, întocmai și sufletul, de câte ori n'are de săvârșit vre-un lucru de treabă — odată ce nu poate să nu dorească să facă ceva — se va da răutăților. Și precum ochiul nu incetează a privi și se va opri la lucruri rele dacă nu va avea de văzut lucruri bune, la fel și gândul omului, de câte ori se sustrage dela cele necesare, se dă după fleacuri, așa că-i limpede de tot că ocuparea și grija cuminte sunt cele dintăiu în stare să înfrângă năpustirile vrășmașe“¹⁾ — Perle de gândire și de adâncă psihologie religioasă ca acestea²⁾ sunt cu diuimul pe paginile luminarelor bisericești din Răsărit și Apus, toate preamărind munca și osândind trândăvia și pe trândavi. Cugetătorul de renume *Thomas Carlyle*, exceptis exceptionandis, e pe planul de gândire al creștinătății celei mai curate, când serie rânduri ca acestea:

»Orce muncă adevărată e sfântă; în orice muncă adevărată, fie numai muncă cu brațele, este ceva dumnezeiesc. Munca, vastă cât Pământul, își are creștetul în Cer. Sudoare a frunții; și de la aceasta până la sudoarea crecrului, sudoare a inimii; care cuprinde toate calculele lui Kepler, meditațiile lui Newton, toate Științele, toate Epopeile vorbite, toate Eroismele făptuite, Martiriile, — până la acea »agonie a sudorii de sânge«, pe care oamenii au numit-o divină! O frate, dacă aceasta nu este »închinare«, atunci atât mai rău pentru închinare; căci acesta este lucrul cel mai nobil descoperit până acum sub cerul Domnului. Cine ești tu care te tângui de viața ta de trudă? Nu te tângui. Ridică-ți ochii, fratele meu obosit; privește-ți tovarășii muncitori acolo, în Veșnicia Domnului; supraviețuind acolo, numai ei supraviețuind: ceată sfântă de nemuritori, strajă cerească a Impărăției Omenirii. Chiar în slaba amintire a oamenilor supraviețuiesc atât de mult, ca sfinți, ca eroi, ca zei: numai ei supraviețuind; populând, numai ei, pustietățile nemăsurate ale Timpului! Pentru tine Cerul drăgi strașnic nu este fără bunătațe; Cerul e bun, — ca o mamă nobilă; ca mama spartană spunând fiului ei când îi da scutul: »Cu el, fule, sau pe el!« Și tu te vei întoarce acasă cu cinste; la foarte depărtata ta locuință, cu cinste, nu te îndoi, — dacă în luptă vei ținea bine scutul! Tu, în veșnicie și în adâncile Impărății ale Morții, nu ești un străin; pretutendeni ești cetățean! Nu te tângui; adevărații Spartani nu se tânguiau. — Dar cine ești tu care te fâlești cu viața ta de trândăvie, care-ți arăți trăsurile aurite, cu perne bogate, unde-ți poți încrucșa brațele și dormi în voie? Privind în sus, în jos, împrejur, înainte sau înapoi, vezi tu undeva, afară de Mayfair, vrun erou, sfânt, zeu sau chiar diavol, trândav? Nici urmă. În cer, pe pământ, în mări, sub pământ, nicăiri nu e altul la fel cu tine. Tu ești o figură originală în creațiunea aceasta, un cetățean numai în Mayfair, în acest extraordinar veac! Un singur monstru e pe lume: omul trândav. Ce este »Religia«

¹⁾ *Cato* cel bătrîn o spusese și el: Nihil agendo, male agere discimus; atque e contrario, semper agendo, bene agere discimus.

²⁾ Vezi *Corneliu a Lapide*: Commentaria in omnes S. Pauli Epistolas. Taurini, 1930. Vol. II^a pag. 602 - 603.

lui? — »Natura e un fantom, în care cerșetoria vicleară sau tâlhăria pot găsi din când în când o pradă bună. Dumnezeu e o minciună; Omul și Viața sânt o minciună«. Vai, vai, cine din noi poate spune: am muncit? Cei mai sinceri dintre noi sânt servitori nefolositori; cei mai sinceri dintre noi știa cei mai bine aceasta. Cel mai sincer dintre noi poate să spună, împreună cu tristul și plinul de adevăr Samuel cel bătrân: »Mult din viața mea s'a risipit în zadar!...«¹⁾

Așa este: munca săvârșită cu inimă și suflet creștin dă sens vieții, înalță pe om și-l sfințește. Munca brațelor, ca și cea a spiritului. Rosturile celei dintâiu *Doctorul Angelic* le prinde în următoarele: câștigarea hranei celei de toate zilele, încunjurarea trândăviei și ajutorarea celor lipsiți, cu toate câte sunt în legătură cu aceste mari îndatoriri ale vieții²⁾. Pentru cei ce ar vrea să se eschiveze dela munca manuală pe titluri cu aparențe de evlavie mai înaltă, marele Dascăl bisericesc, *Sf. Augustin*, are cuvinte de aspră punere la punct: »Mi-ar plăcea să știu ce vor face și cu ce se vor ocupa cei ce nu vreau să lucreze cu mâinile lor? Ne vedem de rugăciune (zic ei), de psalmi, de cetanii, de cuvântul Domnului«. Numai cât sfântul episcop al Hiponei nu-i mulțumit cu acest răspuns, pe care-l combate (De opere monachorum, cap. 17, cit. de Sf. Toma de Aquino) pas de pas: »Mai de grabă e ascultată o rugăciune a celui supus (zice dânsul) decât zece mii de-a celui ce-și bate joc (de munca manuală). Iar dacă-i vorba de cântări sfinte, asta se poate face ușor și lucrând cu mâinile. Cătu-i pentru cei ce zic că ei petrec în cetanii, oare aceștia nu găsesc tocmai acolo porunca Apostolului? Și atunci: ce păcătoșenie să nu ascuți de scriptura cu care vrei să-ți petreci vremea? În sfârșit, dacă cineva trebuie să rostească cuvânt de învățătură creștină, și așa-i de ocupat încât nu mai poate lucra cu mâinile, oare toți câți sunt într'o mănăstire pot una ca asta? Și dacă, prin urmare, nu toți pot așa ceva, de ce caută cu toții scăpare de munca manuală pe acest titlu? Ba chiar și dacă toți ar putea face această slujbă, tot ar trebui s'o facă cu rândul, nu numai pentruca ceialați să se indeletnicească cu lucrările de lipsă traiului, ci și pentrucă-i de ajuns să grăiască un singur cuvântător multor ascultători«.

Respectul acesta adânc și cucernic față de munca manuală îl vedem concretizat prin veacuri, sub scutul Miresei Domnului, în *mănăstirile* ce au împânzit lumea de odinioară și cea de acum. Răsăritul și Apusul într'asta una sunt. Miile de chinoviți ce ascultau de rânduiala monahicească a *sf. Pahomie* (286—346) cu toții,

¹⁾ Cf. *TH. CARLYLE: Muncă, sinceritate, tăcere*. Trad. C. Antoniadă. București (B. p. t.) pag. 31—32.

²⁾ Cf. *S. THOMAE AQUINATIS: Summa Theologica*, Pars 2^a 1^ae, quæst. CLXXXVIII, art. III.

până la unul, cu sfântul lor părinte duhovnicesc în frunte, erau neobosiți ostenitori cu palma, iscușiți în împletirea rogojinelor, ca și în plugărit, grădinărit, pomărit, defrișare de păduri, săpat de fântâni, secerat de papură, industrie casnică, adunat de plante medicinale și alte îndeletniciri folositoare ¹⁾. Opera fiilor sf. Vasile cel Mare este imensă. „A povesti istoria lor ar însemna a face istoria bisericilor Răsăritului“ cum zice un bun cunoscător al lor ²⁾. Activitatea basilianilor s'a dezvoltat pe trei țărmuri vaste: pe cel intelectual, artistic și apostolic. Din rândurile lor au ieșit nu numai patriarhi și vlădici ce au adus strălucire nepieritoare scaunelor arhieresti, ci și luptători neînfricați ca sf. Maxim Mărturisitorul, sf. Ion Damascenul, sf. Teodor și sf. Sava Studitul; apostoli ca încreștinătorii slavilor, SS. Metodiul și Ciril; inmografi ca sf. Roman; cronicari ca Teofan; artiști în pictură și miniatură; mari meșteri în transcriere de manuscrise ³⁾. Fiecare mănăstire, în care a fost viu spiritul marelui Vasile, s'a dovedit un stup de albine harnice, dintre cari partea covârșitoare s'a mistuit ostenind în umile lucrări de palmași cuvioși. — Vlădicul blăjan *Atanasie Rednic* purcede în spiritul sf. Vasile când dispune ca fiecare monah și ieromonah din Blaj să învețe câte o meserie. Cum se și întâmplă apoi ⁴⁾, încadrându-se astfel tradiției străvechi a monahismului răsăritean, care încreștează pe răbojul istoriei sale mănăstiri de atât de trudiți monahi și ieromonahi în urma posturilor și muncii încordate de zi și de noapte, încât, pentru a recita cu obștia psalmii rânduiți (doisprezece), aveau neapărată lipsă de scaune pe cari să se așeze în decursul rugăciunii, picioarele ne mai putând să suporte povara trupului istovit ⁵⁾.

¹⁾ BALANYI GYÖRGY: *A szerzetesség története*. Budapest. 1923. Pag. 42.

²⁾ I. BESSE: *S. Basile*. (Règle et moines de saint). Studiu în Dictionnaire de Théologie Catholique. Paris 1923. Tom. II. col. 456.

³⁾ *T. a.* col. 457-458.

⁴⁾ Cf. AUG. A. POP: *Călugării dela Blaj*. (»Cultura Creștină« a. XVII 1937 pag. 316).

⁵⁾ Așa istorisește *Ioannes Cassianus* († 435) cel din Schitia (Dobrogea) în nepieritoarea-i operă: *De institutis coenobiorum*, II. 12. Reprodus la: *J. Brémond: Les Pères du desert*. Paris. 1927. Vol. II^a. pag. 481-482. - Cât de mult prețuită era munca în lumea chinoviiilor răsăritene, o dovedesc și istorioarele cu tâlc, atât de cunoscute și de dragi acestor așezări, cum sunt, bunăoară, cea a pustnicului ce-și lua aiere de ultraspiritualizat și a lui ava Silvanus; ori cea a lui Ioan cel Mărunțel și a fratelui său anahoret ca și dansul. Se povestea adecă, a fi venit odată la ava Silvanus de pe muntele Sinai un anahoret străin, care văzând cum muncesc aci frații, nu s'a stăpânit și le-a zis: »De ce vă osteniți în felul acesta pentru hrana cea pieritoare? Oare Magdalena nu și-a ales ea partea cea mai bună?« Auzindu-l ava nimica nu i-a răspuns, ci s'a îndreptat către ucenicul său Zaharie:

În Apus unei activități, ori unei lucrări, nu i-se poate aduce o laudă mai aleasă decât caracterizându-o: *muncă de benedictin*. Cea mai veche, și veacuri dearândul cea mai puternică tagmă monahală apuseană, și-a făcut chestie de conștiință din deviza: *Ora et labora!* și i-a devenit, pe sfântă dreptate, titlu de glorie neștearsă. Pentru călugărul benedictin, alături de rugăciune, munca este o datorință esențială și cel ce ar nesocoti acest principiu de temelie al desăvârșirii monahale, s'ar face vinovat de-un fel de sacrilegiu ¹⁾.

Și să nu creadă nime c'ar fi vorba numai și numai de munca spirituală. Nu. Deși fiii sf. Benedict au durat opere grandioase și pe tărîmul spiritualității strict luate, și a culturii omenești sub diferite aspecte ale ei. E destul doar să fie pomenite numiri ca Monte Cassino, Cluny, Saint-Maur, Fulda, Einsiedeln, Westminster, Montserrat, și atâtea altele, pentruca să te simți copleșit de sentimentul celei mai sincere și mai curate venerații. Au desfășurat însă o muncă titanică dealungul veacurilor și în domenii cari aparțin civilizației, culturii și buneistării materiale a muritorilor. *Taine*, despre care nu se poate spune c'ar fi fost un prea devotat

»Dă o carte acestui frate ca să aibă cu ce-și petrece vremea și fă-i rost de o chilie unde să n'aibă nimic de mâncat«. Și a făcut ucenicul cum i-a rânduit lui avă. Venind ceasul al nouălea, străinul aștepta să fie chemat la masă. Dar n'a fost chemat. Și atunci s'a înfățișat avei și l'a întrebat: «Părinte, frații n'au mâncat astăzi de fel?» »Ba da« a răspuns avă. »Și de ce nu m'ați chemat și pe mine?» a întrebat acela mai departe. »Dat fiind — răspunde sfântul — că frăția ta ești un om cu totul înduhovnicit, care partea cea mai bună ai ales și care petreci zile întregi cu cetaniile, abunăseamă că n'ai lipsă de hrana cea pieritoare, câtă vreme noi cari suntem din trup nu ne putem lipsi de mâncare și de aceea caută să muncim«. La acest cuvânt rușinându-se pustnicul, s'a căit de greșala sa și a grăit smerit: »Rogu-te, părinte, să mă ierți«. »Mă bucur, a zis avă, că recunoști că Magdalena nu se poate lipsi de Marta și că deci și Marta are parte de laudele ce se aduc Magdalenei«. (*I. Brémond*, o. c. vol. I. pag. 150-151). — Tot la Brémond, în continuare, e reprodusă și minunata întâmplare a lui Ioan cel Mărunțel, care se duce într'o zi la fratele său cu care pustnicia împreună și-i zice: »Vreau să fiu liniștit ca îngerii, ne mai îngrijindu-mă de nici un fel de muncă și slujind lui Dumnezeu fără întrerupere«. Și cu aceasta lăpădându-și hainele, s'a pierdut în pustie. Dar cam peste o săptămână s'a întors îndărăpt și a bătut la intrare. »Cine-i?» întreabă glasul din dosul ușii. »Eu sunt, Ioan«. »Nu se poate; Ioan s'a făcut înger, nu mai petrece printre oameni«. Dar cel de afară bătea cu atât mai tare: »Eu sunt, Ioan«. Cândva, după așteptare îndelungată și multe căinări, a fost lăsat să intre la fratele care n'a întârziat să-l mustre, ca să-l cumințească: »Dacă ești om, trebuie să fii gata a lucra, ca să trăiești!...« — Socot că-i de prisos să se mai stăruie asupra semnificației etice-ashetice a istorioarelor acestora și a altora ca ele, din lumea străvechilor, monahilor răsăriteni.

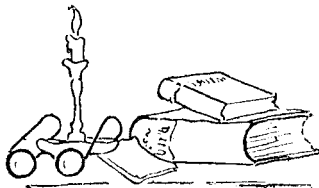
¹⁾ Cf. E. SCHNEIDER: *Les heures bénédictines*⁸⁷. Paris, 1925. Pag. 99.

fiu al Bisericii, zugrăvește în linii de neîntrecută frumsețe și această latură a activității lor în veci binecuvântate: „In câmpiile depopulate de fiscul roman, de răsvrătirile Bagaodilor ¹⁾, de invasiunea Germanilor, de loviturile tâlharilor, monahul benedictin și-a înfiripat o colibă printre spini și înărăcini, *inter vepres et spinas*. Jur-împrejurul lui vastele spații odinioară cultivate nu mai sunt decât tufării pustii. Dimpreună cu tovarășii săi, dânsul des-țelenește și clădește; îmblânzește animalele pe jumătate sălbatice; ridică o fermă, o moară, o făurărie, un cuptor, ateliere pentru încălțăminte și vestminte. Prin munca sa inteligentă și de bună voie, executată după conștiință și călăuzit de vedenia viitorului, el produce mai mult decât mireanul... Astfel se formează noi centre de populații... (Dânsul (benedictinul) adună pe cei năpăstuiți, îi hrănește, le dă de lucru, îi căsătorește. Treptat-treptat tabăra devine sat, apoi târgușor. Omul lucrează îndată ce poate conta pe rodul țarinei și devine cap de familie îndată ce se crede în stare să-și hrănească odraslele“ ²⁾). — Și așa au purces și purced în largul lumii, dela margini la margini, toți *misionarii* Romei creștine: franciscani, dominicani, lazariști, jezuiți, salesieni și oricum se vor mai chema, și ori cărei tagme călugărești îi vor aparține.

Biserica Domnului cinstește munca și pe ostenitorii cu palma, răzimată fiind pe motive a căror greutate nimeni n'a cântărit-o mai bine și mai drept ca ea. Și nici unul dintre adevărații ei fii nu a judecat și nu va judeca vreodată altfel, oricât s'ar răsvrăti animalul ce dormitează în fiecare fiu al Evei și ar îndemna la menajarea și cultivarea pornirii spre trândăvie.

(Va urma).

DUMITRU NEDA

¹⁾ Țărani gali revoltați pe vremea lui Dioclețian și zdrobiți aproape de Seine și Maroc. (*Petit Larousse*).

²⁾ H. TAINÉ: *Origines de la France contemporaine*. L'Ancien régime, t. I. 1. 6, 7. (Citat de *Schneider*, opera menționată mai sus, pag. 107--108, la nota).

OAMENI ȘI FAPTE

HITLER LA ROMA

Creștinismul este religia crucii. Lemnul care a servit de altar tragediei de pe Calvar a devenit izvor de viață, semn al învierii, garanție a biruinții, pârgie de mântuire pentru toți credincioșii. De aceea nouă, celor răscumpărați cu sânge dumnezeesc, nu ne este îngăduit „a ne lăuda, fără numai în crucea Domnului nostru Isus Hristos“, cum învață sf. Pavel. Tot cel ce se ridică împotriva acestui semn al izbăvirii, tot cel ce vrea să frângă brațele pe care crucea le ține întinse spre îmbrățișarea universului, se ridică împotriva lui Dumnezeu însuși, care prin cuvântul crucii a voit să ne mântuiască. Totuși, în tulburatele noastre vremuri, s'au găsit proroci mincinoși cari au săvârșit fărădelegea. Au frânt și au încârligat, după a lor trufașă nebulie, crucea Domnului. Au ridicat în fața mulțimilor alt semn de mântuire: svastica păgână, chipul hrăpareț al mâinii încleștate pe pradă, icoana brațelor de polip întinse cu lăcomie spre jaf și prădăciune.

Încă dela începuturile tulburi ale național-socialismului german, simbolizat în acest stindard al trufiei acaparatoare, lupta între cele două cruci a fost deschisă. Din simplu oportunism și din explicabilă neputință, Hitler a simulat la început ascultare și s'a proclamat cruciatul spiritualismului creștin primejduit de către satanismul bolșevic. Abia înșdrăvenit însă la cârma statului german, a lăsat să cadă masca. Prigoana împotriva bisericii a început cu furie și rafinărie până acum necunoscute. Libertatea cuvântului a fost gătuită. Libertatea educației creștinești a fost suprimată. Institutele culturale catolice închise. Preoților și călugărilor li-s'au înscenat procese ridicole, pentruca să fie înfundați în pușcării. Asociațiile tineretului catolic disolvate ș. a. — O nouă religie, păgână, se ridică, cu sprijin oficial, în fața crucii creștine. Nazismul, cu dogma supremă a sângelui, este o concepție de viață brutală,

barbară, intolerantă, care nu se împacă cu spiritualitatea blândă și eternă a evangheliei. Oribila blasfemie, care pune pe Hitler nu numai alături ci chiar mai pe sus decât Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este numai o consecință logică și unul din punctele de credință firești ale noului păgânism prusac. (Cfr. Enciclica „Mit brennender Sorge“).

Un episod nou s'a produs, de curând, în lupta celor două cruci. Poate chiar întorsătura hotărâtoare a războiului.

Prorocul crucii încârligate, d. Adolf Hitler, și-a făcut intrarea triumfală în Roma lui Petru. A descins ca un biruitoare. Ca prin vrajă, Cetatea Eternă părea a-și fi pierdut haina și simțirea creștină. Mulțimi imense au salutat pe noul anticrist, într'un delir de însuflețire fascistă și fascinantă. Țara întregă s'a mobilizat spre a-i desvâli Prorocului dela nord tot ce are mai frumos, mai de preț. Și totul s'a îmbrăcat, pentru acest moment extraordinar, în poadoaba vrăjită a crucii încârligate. Toată vremea, acest semn a fost stăpânitor în Roma. Pădurea de steaguri cari fâlăiau pe străzi și pe clădiri purta svastica insolentă. Pe ziduri și pe porți, pe foile gazetelor și revistelor, pretutindeni aceeași icoană, repetată de mii și mii de ori, până la obsesie.

Era ziua de 3 Mai, când a intrat Hitler în Roma. Calendarul catolic latin — ce coincidență! — însemnează la această zi sărbătoarea aflării adevăratei Cruci a Mântuitorului. Iar slujbele Bisericii sunt pline toate de slava lemnului dătător de viață, care a biruit puterile iadului și mântuește pe cei credincioși. — Dar cine și-a mai adus aminte, în vârtejul serbărilor închinare svastice, de praznicul Bisericii și de crucea mântuirii? Doar preoții și călugării pioși, refugiați la umbra altarelor ce păriau părăsite. — Papa înusuși, moșneagul alb al Vaticanului, și-a oprit lacrimile în ochi și și-a întors privirea dela acest spectacol dureros. Și, ne mai putând purta în suflet atâta mâhnire, Pius XI, ca odinioară Petru, a plecat din Roma, s'a depărtat de mormintele apostolilor, și s'a urcat în munții dela Albano, să-și plângă întristarea în fața Domnului, celui atotputernic.

A fost, așadară, înfrântă, la ea acasă, crucea lui Hristos? A biruit, în Italia catolică, svastica păgână? A rămas neputincioasă, în fața ei, puterea spirituală a lui Petru? — Așa s'ar părea. Așa sunt semnele externe. Așa vede ochiul. Așa judecă gândul cel trupesc.

Alta este însă realitatea adâncă. Altul este adevărul cel adevărat și nevăzut. Numai „celor pieritori“ cuvântul crucii este „nebuie“ și slăbiciune; „nouă, celor ce ne mântuim, puterea lui Dumnezeu este“ (1 Cor. 1, 18). Pentru noi, tocmai această trufașă îndrăzneală a crucii încârligate, care și-a îngăduit a sfida atât de provocator crucea Domnului, este semnul pierzării ei. Tocmai fiindcă pare înfrântă crucea lui Hristos, de aceea suntem siguri de biruința ei. Nu fără rost și nu fără tâlc adânc a voit Dumnezeu ca descinderea orgolioasă a fasticei la Roma să se întâmple în ziua aflării sfintei Cruci. Căci scris este: „pierde-voiu înțelepciunea înțelepților, și știința celor știutori o voiu lepăda“. Fiii oamenilor, în nebunia lor, își clădesc turnuri de trufie care să răstoarne ceriul? Iată: „Cel ce locuiește în ceriuri, își râde de ei“ (Ps. 2, 41). — Tocmai triumful aparent pe care i-l-a îngăduit, e un semn că Dumnezeu a hotărât distrugerea caraghioasei caricaturi care este crucea încârligată.

De altfel, chiar pentru judecata noastră omenească, parada hitleristă dela Roma are altă înfățișare decât cea care apare la prima privire. Ea poartă, anume, pecetea unui început de înfrângere.

La Roma s'a făcut încă odată dovada despre setea de mărire a dictatorilor și despre felul cum știu să se sărbătorească în stil mare. Ceeace, se știe, nu mai avea nevoie de nici o probă nouă. Dar ce-a schimbat, în realitate, această grotescă risipă de fast și de ban? Nimic. Absolut nimic. Au rămas în ființă tratatele din Lateran. Din te miri ce socoteli greșite, d. Mussolini a crezut că poate face uitată, pe câteva zile, una din clauzele lor, care spune așa: „Considerând caracterul sacru al Cetății Eterne, sediul episcopal al Pontificelui Suprem, centrul lumii catolice și țința pelerinajelor, guvernul italian se va îngriji să împiedece tot ce ar putea fi contrar acestei situațiuni“. Poate o fi crezut d. Mussolini că nu se calcă această prevedere din moment ce însuși guvernul italian a organizat mascarada provocatoare a crucii încârligate! Oricum ar fi, e o simplă chestiune de conștiință a Ducelui. — Decât aceasta, infinit mai important este altceva: conștiința neoficială, cea adevărată, a milioaneilor de italieni cari au primit pe Führer cu entuziasmul pe care gazetele oficiale nu-l pot descrie în cuvinte. Iar aci, nu mai încapă nici o îndoială: sufletul Italiei

e adânc și profund catolic. Nici un Duce de pe pământ, oricare ar fi prestigiul și puterile lui trecătoare, nu-l va putea devia dela drumul său bimilenar. Nici o paradă de pe lume nu va putea grăi creștinului, mai ales sufletului italian, cu puterea cu care grăiesc umbrele din Coliseu și mormintele din Catacombe. — De altfel, însuflețirile comandate și organizate de dictatori le cunoaștem. Știm și cu cât se plătesc, și ce plătesc. Entuziasmul „spontan“ al unui popor flămând, care-și vede din nou redusă porția de pâine săracă pentru a se acoperi formidabila risipă de strălucire deșartă desfășurată spre a măguli orgoliul personal al dictatorilor, nu mai poate înșela nici pe cei mai naivi. I-se cunoaște perfect calitatea și valoarea. Să mai adaugăm că, după judecata celor inițiați confirmată de faptele ce au urmat, rezultatele diplomatice ale vizitei au însemnat pentru Führer o foarte străvezie desiluzie, ca să înțelegem că, și din acest punct de vedere, tămbălăul sfasticeii la Roma este un început de înfrângere.

Neasemănat mai important decât toate acestea este însă altceva. Și anume: atitudinea Vaticanului față de provocarea neopăgânismului. Hitler n'a reușit să dea față cu Sfântul Părinte. N'a fost primit. Papa nu a fugit de el. Nu. Ci — în ciuda manevrelor de ultima oră — s'a ridicat, suveran, peste gălăgia de bâlcu a măruntelor socoteli de beție imperialistă. În fața pretențiilor obraznice ale forței, a ridicat încă odată tăria de nesurpat a principiilor eterne. Acest gest de senină demnitate și de creștinească înfruntare, pune în adevărata ei lumină vizita lui Hitler la Roma și marchează o nouă fază în lupta celor două cruci. Nu Roma l-a primit pe falsul proroc dela nord. Căci Roma e acolo, unde-i Papa. Sufletul Cetății Eterne, puterea ei spirituală neînfrântă, comoara de tradiții a veacurilor creștine o poartă cu el venerabilul moșneag care stă pe scaunul lui Petru. Fără el, ce mai însemnează Roma?

Ei bine, această Romă, cea adevărată, l-a repudiat pe Hitler. Nici n'a luat act de prezența lui. Semioficiosul Vaticanului, „L'Osservatore Romano“, n'a luat act, în nici un șir, nici într'o notiță măcar, de toată sarabanda de carnaval desfășurată în cinstea Führerului. N-a însemnat cu nici un cuvânt sosirea lui la Roma. Nici nu i-a pronunțat măcar numele. L-a ignorat, pur și simplu, ca pe un fapt divers oarecare, fără nici o însemnătate. Nu numai în Roma, ci în

toată Italia și dincolo de granițele ei, gestul cu totul surprinzător și neobișnuit, a avut un răsunet extraordinar. Tăcerea Vaticanului a grăit cu o tărie care a coplesit toată lărmălaia festivităților fasciste. Dovadă, între altele, și țipetele stridente, de protest, ale presei oficiale. Cari însă, toate, au fost zadarnice. Crucea încârligată n-a reușit să-și facă, în nici o formă, intrarea în Vatican. Cum n-a reușit să întunece, în nici un chip, majestatea domnitoare a crucii de pe cupola lui San-Pietro. Când soarele s'a plecat spre seară, toată vâlmașia de sfastici s'a cufundat în umbră, în noapte: cupola lui Michel Angelo se scâldea însă în văpaia ultimului sărut pe care cerul îl trimitea, ca o garanție nouă, Crucii celei adevărate spre care privesc nădejtile de mântuire ale lumii creștine.

În această lumină suprapământeană, ochiul sufletului a putut citi încă odată mărturia netrecătoare: *Et portae inferi non praevalent...*

A. P.

MOARTEA LUI OCTAVIAN GOGA

Poruncii cumplitului stăpân: moartea — Mors Imperator — nu i-se poate împotrivi nime. Și chiar dacă un neam întreg i-ar cere păsuire pe seama cuiva care-i este scump și drag, ca omul și poetul Octavian Goga, rugămintea s'ar dovedi a fi zadarnică. Și așa, la începutul acestui Maiu cu verdeață, cu flori, cu fluturi și cu cântece de păsărele, poetul pătimirii noastre a părăsit lumea lutului, trecând în împărăția realităților mai pre sus de fire, în pătrunzătoare acorduri de jale obștească.

Înimă extrem de simțitoare și temperament vijelios, miruit de ursitoare cu harul talentului mare poetic-oratoric, fiul popii Iosif din Rășinari (se naște în 1881) era menit să fie crainic al năzuințelor române de descătușare din obezile multor veacuri dușmane. Care solie, precum știm, și-a împlinit-o cu elan și strălucire, începând încă din fragede tinerețe. Și chiar și în clipa când îi cântă moartea la fereastră, dânsul, în fața lumii vechi care-i reinvie în suflet, lasă să se înțeleagă că dacă suferă pentru ceva, apoi asta e numai faptul că n'a realizat și mai multe din visurile dragi lui:

Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie...

Scrisul și vorba sa îl arată pe Goga ca pe unul care nu-și caută în lume de rosturile mărunte ale unei vieți prinse în ogașe

strimte, egoistice, ci ca pe luptătorul ce se avântă totdeauna în fruntea oștilor gata de luptă, în mână cu torța luminătoare de drumuri prin noapte. Toată opera lui Goga de durată nepieritoare e în slujba ideii de trezire națională și de războire pentru înfăptuirea visului mare și sfânt, cu dorul căruia în inimi ne muriseră și moșii și părinții. Coarda aceasta, cea mai sensibilă a sufletului românesc de dinainte de întregirea hotarelor, cântărețul clăcașilor, a preotului și a dascăliței ardelene, a știut-o atinge și pune în vibrare ca nimeni altul din acele vremi, afară de apostolul dela Văleni. Tânărul plâpând care, ca licean, pune la punct prin „Tribuna“ rătăcirea unui profesor șovinist din Sibiu, și care și ca universitar în capitala de pe malurile Dunării continuă să trăiască în lumea de strivitoare suferințe, presărate totuși cu fascinante străluciri chemătoare la opintiri pentru deplină ieșire la soare; tânărul acesta cu tainice luciri în adâncul ochilor albaștri, prinsese cu adevărat pulsul neamului său și isbutise să dea glas unor dureri și dorințe ce sălășluiau în sufletele tuturor și se așteptau articulate pe cât de frumos, pe atâta de viguros. Cum a și făcut-o cel ce era sufletul „Luceafărul“-ui dela Budapesta.

Stringerea într'un mănunchiu a perlelor sale poetice (1904) însemnează nu numai un neuitat moment pentru istoria literaturii noastre, ci este și o viguroasă isbucnire a sentimentului național într'o formă de vrajă. Românul până în cele mai tănuite fibre ale ființei sale și artistul impecabil se contopesc indisolubil în poezia poetului de dincoace de munți. Cari calități îl vor face să fie cetit, gustat și admirat de toată suflarea românească. Firește însă că îndeosebi de tineret, al cărui idol devine.

Autorul *Poezii*-lor premiate cu cel mai mare premiu al său de Academia Română, în creațiile sale ulterioare: Ne cheamă pă-mântul; Din umbra zidurilor; Cântece fără țară; Domnul notar (piesă) și o mulțime de articole risipite generos pe coloane de gazete și reviste bucureștene și mai ales prin „Țara Noastră“ organul lui de publicitate, s'a dovedit a fi rămas credincios aceleiaș mărețe și atotstăpânitoare idei: ideia națională. Faptul c'a avut și ieșiri pătimașe își are tâlcul său în anumite împrejurări speciale și în străvechea și trista realitate prinsă plastic în acel: Homo sum, al poetului străbun.

Sub raport confesional, Octavian Goga a fost un suflet larg și înțelegător. În deosebire de atâția cari cobesc moartea unirii religioase cu Roma și cari n'au pentru Blaj și pentru oamenii lui mari decât cuvinte de scărițare, dacă nu de denigrare, poetul pătimirilor române ardelene n'a înțeles prigoana împotriva Bisericii

Române Unite preconizată de alții și n'a pregetat să aducă sărbătorește, în Maiu 1927, prinosul omagiilor celor mai simțite amintirii marilor luminători din citadela românismului intransigent dela îmbinarea Târnavelor: „Judecați din perspectiva istoriei, ei (frunțașii Blajului) răsar ca figuri luminoase, încununată de-o strălucită aureolă. Ei au avut tot ce trebuie conducătorilor unui popor la zile de răspântie: au avut până la frenezie porunca implacabilă a sângelui, au avut îndrăsneala în cuget și hotărîre în acțiune, au avut deopotrivă și simțământul unității de rasă susținut de o cultură superioară și orientarea fericită în frământările continentului. Firesc era, ca cea dintâi tresărire vulcanică a unei conștiinți colective, pe care ei au creat-o, să ceară cuvântul aici, în Blaj, unde de zeci de ani, asemeni primilor creștini din catacombe, proroci învățau religia românismului“.

Poetul, răscolitorul de conștiințe, academicianul și neîntrecutul nemuritor de precursori străluciți, Goga, a intrat de-acum în Cetatea Nemuririi. — Veșnică și totdeauna plină de venerație pomenirea lui!

D. N.

P. M. I. LAGRANGE O. P.

S'a stins, în 7 Martie 1938, la vârsta patriarhală de 84 ani, una din cele mai curate glorii ale teologiei catolice. A trecut în veșnicie cel mai mare biblicist al vremii noastre. — Prin muncă neistovită de 47 ani, P. Lagrange a ajuns stăpân pe o erudiție uriașă. Inteligența pătrunzătoare, judecata sigură, originalitatea vederilor, curajul intelectual niciodată desmințit, au făcut din el un strălucit deschizător de drumuri. Deplina ascultare față de Biserică și cel mai desăvârșit respect față de adevăr formează, contopite în perfectă armonie, linia călăuzitoare a activității lui uimitoare. Pe această cale și cu aceste calități și-a asigurat P. Lagrange nu numai admirația catolicilor și a necatolicilor deopotrivă, ci și locul unic pe care l-a deținut decenii de-a rândul în câmpul științelor Scripturii: acela de autoritate necontestată și de îndrumător care marchează epocă.

Dragostea față de cuvântul scris al lui Dumnezeu a pus stăpânire pe el din tinerețe și l-a ținut robit viața întreagă. Albert Lagrange, născut în 7 Martie 1855, la Bourg-en Bresse, era de 24 ani când a intrat, — doctor în drept dela Paris, — în ordinul sf. Dominic (cu a cărui haină deodată a luat și numele de Maria-Iosif), pentruca tot tim-

pul novifiatului aproape singura lectură să-i fie Cărțile Sfinte. Pentru înțelegerea mai deplină a lor se pregătește apoi la diferite universități, pentruca la 1890 să înceapă marea lui carieră științifică. -- Regretând că spațiul nu ne îngăduie să-l urmărim pas de pas pe acest drum de glorioasă trudă, vom sublinia cel puțin aspectele principale din vasta lui operă, care a ridicat cercetările biblice catolice la un nivel respectat fără rezervă și de către adversari.

P. Lagrange este, înainte de toate, întemeietorul și conducătorul „Școlii biblice din Ierusalim“, pe care o deschide la 1890. Această instituție avea să devină cel mai științific laborator de cercetare a Scripturilor. Nu numai fiindcă cel mai potrivit climat pentru înțelegerea Bibliei este pământul unde ea a odrăslit. Ci grație, mai ales, largului orizont de învoire pe care l-au deschis directivele P. Lagrange.

Pe timpul acela, științele biblice în sânul Bisericii se împotmoliseră într'un fel de rutină școlară. Bibliciștii noștri nu participau la opera strașnică de critică a textului și literară, la progresele filologiei orientale, la marile descoperiri arheologice, săvârșite de alții, de altă credință. Toată reacțiunea lor se rezuma la o destul de măsurată defensivă, și la o destul de timidă utilizare a rezultatelor obținute de alții. — Dintru început P. L. a fost hotărât să schimbe această stare de lucruri. Exegetul catolic trebuia să între pe terenul cercetărilor critice și istorice cu adevărat științifice. De sigur, își zicea el, Biblia e inspirată; și ceea ce ne interesează pe noi este tocmai laturea ei divină. Dar ea ne-a fost dată în formă de carte omenească. Nu se poate deci pătrunde la miezul ei divin, decât prin scoarța condițiilor umane în mijlocul cărora s'a zămislit. De aci importanța covârșitoare care trebuie acordată diferitelor ramuri de cercetări științifice auxiliare: critica textului și critica istorică-literară; geografia biblică; arheologia; istoria politică și religioasă a Răsăritului. Trebuia, adeca, reconstituit, cu severă știință și cu toate mijloacele, mediul integral în care au apărut cărțile sacre, pentru a putea înțelege și utiliza teologicește conținutul lor doctrinal. Este deci limpede, că toată această aplicare a științelor profane la studierea Scripturii se face în scop religios, teologic. Deci, sub povățuirea Bisericii.

Școala din Ierusalim marchează o mare întorsătură în istoria exegezei. Rezultatul se datorește mai multor cauze.

Insuși drumul pe care a plecat era nou. Noui și proprii metodele de lucru. Pe deasupra, P. L. avea un dar extraordinar de a entusiasma, de a trezi vocațiuni intelectuale și de a-le îndruma în specialitatea cea mai potrivită pentru fiecare. Meritul principal îl are totuși însăși vasta operă personală, lucrările nenumărate ale P. L. însuși. În toate direcțiile, ele formează începutul și temelia.

Înainte de toate, școala avea nevoie de un organ de publicitate. La 1 Ianuarie 1892 a și apărut: „*Revue Biblique*“, care de atunci și până astăzi este poate cea mai de seamă revistă catolică de acest fel. Nici în cursul războiului mondial, ea nu și-a întrerupt apariția. P. L. a condus-o efectiv 30 ani încheiați. Colaborator neobosit a ei a rămas până la moarte. O imensă activitate, o infinită bogăție de informații, de sugestii, de vederi noi, este îngropată în nesfârșitele pagini dense care poartă, în marea colecție a revistei, semnătura întemeietorului.

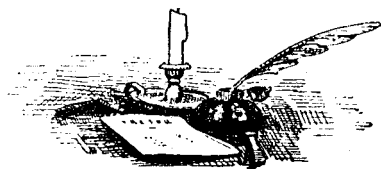
Școala și revista n'au putut prinde toată puterea de muncă a P. L. Între timp a făcut drumuri grele de studii (la Sinai în 1893; la Petra în 1897); și-a pus la punct a sa „metodă istorică“; apoi a conceput planul unor lucrări mari, care în curând au și început a se realiza. Încă în 1902 a publicat în revistă „proiectul unui comentariu complet al S. Scripturi“. Acesta a fost actul de naștere a seriei de scrieri: „*Études bibliques*“ pe care a inaugurat-o în 1903 prin comentariul la „*Cartea Judecătorilor*“. În același an a publicat și foarte importante: „*Études sur les Religions semitiques*“. — Își îndreaptă apoi privirea în deosebi spre Noul Test. În 1909 apare în aceeași colecție „*Le Messianisme chez les Juifs*“; iar în 1911 „*Saint Marc*“, primul din cele patru comentarii a evangeliilor. — În cursul vâltorilor și greutăților infinite ale războiului, cu inima sfâșiată și împrțită, P. L. își continuă munca. În „*Revue Biblique*“ publică comentariile la „*Ep. către Romani*“ (1916) și la „*Ep. către Galateni*“ (1918). Iar după marele prăpăd care, din fericire, a cruțat viața tuturor ucenicilor strânși din nou în jurul lui la cuibul din Ierusalim unde s'a reîntors, apar unul după altul marile comentarii a evangeliilor: „*Saint Luc*“ (1921), „*Saint Matthieu*“ (1923) și „*Saint Jean*“ (1925). Paralel, o serie întreagă de monografii publicate în revistă, tratând chestiuni pe care a fost nevoit să le aprofundeze în legătură cu explicarea evangeliilor. În urmă, ca o sinteză și încoronare

a acestei activități, ne-a dat o *sinopsă grecească a evangeliilor*, precum și monumentală „*L'Évangile de Jésus-Christ*“, (1928) cartea lui cea mai răspândită și mai celebră (a ajuns la 22.000 exemplare!). — În aceeași serie de preocupări intră și „*Le Judaisme avant Jésus-Christ*“, din 1931.

P. L. avea acum 76 de ani. Și-ar fi putut încheia liniștit truda. Nici vorbă însă de odihnă. Dimpotrivă. Planuri noi și mari cuprinseră mintea lui neobosită. Voia o mare „Introducere la studiarea Test. Nou“. A făcut nu numai planul. A avut timp să isprăvească din el și trei părți esențiale: *L' Histoire du Canon du Nouveau Testament*, în 1933; *Critique textuelle (II. Critique rationnelle)* în 1935; *Les Mystères: l'Orfisme*, în 1932.

Nu i-a fost dat însă să ducă îndrăzneța lucrare până la sfârșit. La porunca doctorilor, în 1935 a trebuit să se reîntoarcă în Franța. S'a refăcut binișor și a început o activitate deosebit de vie. — A revenit iar la Vechiul Test., cu care începuse. A scris un articol pe care l-a trimis la „*Revue Biblique*“ și avea pe jumătate redactat un volum puternic, când Dumnezeu a hotărât să-i ia peana din mână și să-l treacă la odihna dreptilor. Reîntors dela o serie de conferințe ținute în Motpellier, la 5 Mai a căzut la pat; în 9 a primit tainele muribunzilor și, după o noapte de veghie în care nu și-a pierdut conștiința, în 10 Martie dimineața, în vreme ce frații în jur cântau „*Salve Regina*“, el și-a ridicat brațele și a rostit ultimul cuvânt: „*Jerusalem...**) Cu acest suspin pe buze a trecut în Ierusalimul ceresc marele bibliacist și teolog, omul minunat și călugărul model de pietate, de muncă, de loialitate și de bunătate, care a fost robul lui Dumnezeu M. J. Lagrange, o mare glorie a Bisericii lui Hristos.

A. P.

*) Cfr. Art. P. R. de VAUX, O. P. în „*La Vie Intellectuelle*“, din 10 Aprilie 1938.

INSEMĂRI

Pentru educația religioasă

Sunt multe și mari necazurile școlii românești. Nu e locul să le cercetăm aci. Amintim doar unul din cele mai periculoase: regimul de duplicitate în care se găsește educația religioasă. În vorbă mereu proclamată ca ideal; în faptă e distrusă atât prin desfrâul raționalist al întregului program de învățământ, cât și prin atitudinea vinovată a celor chiemați să fie pildă de viață elevilor.

De aceea ne bucurăm sincer că în fruntea ministerului educației naționale se găsește un episcop. Nimeni nu poate înțelege mai desăvârșit primejdia acestei anomalii, și n'ar putea fi mai chemat a reda școlii marea armonie de program și educație care presupune drept temelie afirmarea integrală a unei genuine concepții de viață creștinești. Avem bune temeuri să credem că nădejdiile noastre nu vor rămâne deșarte. P. S. N. Colan a început opera mare pe care o așteptam. A trasat, cu toată claritatea, drumul creștin pe care trebuie să meargă școala românească. Și-a spus gândul nu numai întâmplător, la ocazii festive și fără urmări. Ci l-a precizat și într'o circulară trimisă școalelor pe care le conduce. Reținem din ea aceste rânduri luminoase:

„Activitatea școlii să aibă ca țință educația națională așezată pe temelia moralei creștine, propovăduită de biserica noastră strămoșească. Dacă vom reuși a sădi în sufletul, în inima și în gândul școlărilor noștri idealul creștin reprezentat prin Mântuitorul nostru Isus Hristos, putem fi siguri că tineretul nostru nu va mai fi expus la rătăcirile zilelor de astăzi, ci va urma calea de muncă jertfelnică pe care a urmat-o neamul nostru în înviforatul său trecut. Pentru aceasta trebuie însă ca profesorul de religie să fie ajutat în munca sa de către toți colegii săi. Nu vom reuși să realizăm educația morală și creștinească dacă la celelalte materii li se prezintă elevilor drept adevăruri științifice acele teorii și ipoteze ce sunt în contradicere cu învățăturile Bisericii noastre, și care în realitate sunt numai încercări de a explica fenomene și taine ale naturii, de pe care știința nu a reușit până acum să rupă vălul ce le ascunde simțurilor și înțelegerii omului.

Pentru ca educația moral-creștină să poată fi realizată, profesorii trebuie să fie ei înșiși pildă în împlinirea datorințelor cre-

știnești, cercetând biserica, mărturisindu-se după normele legii noastre strămoșești. Elevii trebuie conduși la biserică în fiecare Duminică sau sărbătoare, fiind însoțiți nu numai de profesorul de religie, ci și de alți câțiva profesori. Directorul școlii va desemna, pe rând, pe cei 2—3 profesori cari urmează ca în sărbătoarea respectivă să însoțească pe elevi la slujba bisericească. Însoțirea elevilor la biserică va fi o datorie dela care niciun profesor nu se poate sustrage“.

Aplaudăm sincer aceste măsuri. Ele privesc, de sine înțeles, pe toți elevii și pe toți profesorii, nu numai pe cei ortodocși. — Dorim atâta: să se traducă în fapt fără amânare și cu toate consecințele; și față de program, și față de oameni.

Abia mai trebuie să adaogăm o singură dorință, care este și un drept de sine înțeles: toți elevii să fie conduși la biserica credinței lor și nimeni să nu fie silit, nici elev nici dascăl, a asista la slujbele unei confesiuni care nu este a sa. Această siluire de conștiință ar fi nu numai o cruntă nedreptate, ci și o impietate. Pe această cale nu s'ar preamări Dumnezeu și nici gloria bisericii prepotente nu crește. Dimpotrivă. Iar pentru educație, această procedură ar fi deadreptul dezastroasă. (ap).

*

Omagiu desinteresat

Reprezentantul la Berlin a S. U. din America, d. *Hugh Wilson*, este unul din cei mai talentați diplomați ai vremii noastre. Are și o foarte bogată experiență în carieră. A funcționat în vreo șapte țări: Franța, Portugalia, Guatemala, Chile, Austria, Ungaria, Elveția și mai în urmă în Germania. — Scriitor de seamă, dânsul a cuprins ceeace a socotit mai de seamă din experiențele sale într'un volum de mare interes, publicat sub titlul: „The education of the diplomat“, apărut de curând. Din această lucrare reține „Schönere Zukunft“ din 22. 5. 38 următoarele rânduri, cari constituie pentru Biserica catolică un omagiu cu atât mai de preț, cu cât d. *Hugh Wilson* nu este catolic:

„Nu sunt catolic. Intr'o zi însă am început a medita asupra Bisericii (catolice). M'am gândit la puterea ei de viață și la darul ei de a fi nedefectibilă. Și numai ca monument istoric are o situație unică în civilizația apuseană. Biserica catolică a păstrat dreptul roman în toată originalitatea lui. Ea a păstrat vie, în tot cursul evului mediu, educația clasică; ea a dus mai departe tradițiunea Romei. Maleabilă dar neschimbăcioasă, diplomată dar voluntară,

ea a supraviețuit prăbușirea regatelor, a imperiilor și a democrațiilor. Rămâne mereu ceea ce a fost de veacuri, înfruntând la nevoie pe stăpânitorii lumii acesteia, singura putere în apus care este ascultată cu respect peste granițele naționale. Este o putere de care trebuie să țină seamă bărbații de stat din fruntea popoarelor... M-am gândit apoi la frumuseța Bisericii: la vitraiurile din Chartres, la catedralele din Reims, din Milano și de aiurea. Frumosul a fost promovat de către Biserică; cei mai buni arhitecți, pictori, bijutieri, artiști, toți au lucrat, în cursul vremilor, pentru Biserică. Chiar și în cele mai ascunse cătune, oamenii se străduiesc cu infinită iubire să-și facă bisericuța cât mai frumoasă cu putință. ...M-am gândit iarăși, cât de aproape stă Biserica aceasta de popor; am considerat extraordinara ei iscusință de a se face tuturor oamenilor toate. Ea face apel la țărani și la oameni cu carte; apelul utilizează alte și alte mijloace, în fond însă e același...“ În altă ordine de idei, diplomatul scrie: „Indianul își aduce mâncarea cu sine și o consumă în tinda răcoroasă a bisericii. Își aduce copiii și animalele, pentru a fi binecuvântate... Intelectualului îi dă biserica liniște în luptele și îndoielile lui, îi dă siguranța și autoritatea ultimei deciziuni, care face deșert și de prisos orice conflict de conștiință. Ea este, cu adevărat, tuturor toate. Preotul, în confesional, se ocupă cu toate greșelele omenești... Catolicismul, tocmai fiindcă știe să fie simplu cu cei simpli, este pentru atâtea milioane de oameni o binefacere de neprețuit. Fericiți, cu adevărat, aceia, cari s’au născut în credință!“ (ap).

*

Napoca, numele dacic al Clujului

În Dacia au locuit și multe colonii grecești, superioare în cultură, dela cari străbunii noștri au împrumutat — cum se întâmplă între popoare conlocuitoare — și multe cuvinte. Asemenea și dela Sarmați, Sciți ș. a. Cum limba Dacilor n’o știm, căutăm însemnarea numelor proprii toponimice în limbile acestor popoare *arice*.

Analizând numele *Napoca*, aflăm, că-i compus din două nume: *nap+oca*. Căutând însemnarea acestora, vedem că numele *nap* este de origine greacă, căci *νάπη* și *νάπος* în l. grec. înseamnă *munte păduros*, vâgăună. Radicalul *nap* îl aflăm și în numele unor râuri, ca d. e. *Naparis* (la Herodot), numele Argeșului.

Partea a 2-a a numelui: *oka* o găsim și în numele *Οκεανος* (Oceanul) care, după conceptele de oarecând, însemna: râul mare al lumii. Dar însemnarea numelui *ok* trebuie s'o căutăm aiurea. În Sarmatia (în Rusia de azi) este râul *Oca*, afluent al marelui fluviu Volga. Ca să ne deslușim asupra însemnării acestui nume *oca* recurgem la vechia limbă indiană — mama tuturor limbilor indo-europene: sancrita. În aceasta aflăm numele *ôgha* *), care înseamnă curent de apă, *torent*.

Compunând aceste două nume: *nap+oca*, avem numirea tipică a regiunii: *Napoca*, cu însemnarea: *torent din munții păduroși*.

Dela numele regiunii (vălii păduroase) a luat numirea și comuna: sat, oraș — de lângă *torentul din munții păduroși: Napoca*, Clujul de azi. (*Alexiu Viciu*).

*

Menirea școlilor înalte.

Incepe a se recunoaște tot mai mult, că școala nu trebuie să fie un simplu laborator de cunoștințe. Instrucția e numai o parte a educației, care trebuie să fie integrală, cuprinzând în deosebi și formarea morală a tineretului.

Acest adevăr se accentuează, în vremea din urmă, și la noi, cu tot mai mare tărie. Din păcate însă, nici astăzi nu se intenționează o aplicare generală a lui. Se decretează necesar numai pentru școlile primare și secundare, nu și pentru cele înalte. Acestea se socot și acum un fel de monștri din altă lume, de care nimeni nu se poate atinge. Ele își continuă deci viața esoterică și anacronică moștenită din veacul raționalismului disolvant. Orice încercare de reformă a lor pare un fel de profanare.

Numai la noi; însă, în Europa. Continentul nou are și în această privință mai mult curaj înouitor. Acolo există un curent destul de puternic care țintește o radicală schimbare a universităților. În fruntea mișcării stă prof. *Robert M. Hutchins*, președintele universității de stat din Chicago. Obiectivele acestei acțiuni le talmăcește acest om de mare prestigiu, între altele, într'o substanțială lucrare publicată în revista catolică „The Commonweal“, din 22 Aprilie 1938. Iată ce scrie, între altele, distinsul profesor:

„Ținta oricărei educații este promovarea virtuții; fiindcă virtutea face bun pe om și faptele lui bune, ea îl face fericit și formează

*) Din această numire străveche indiană s'a păstrat în l. greacă adv. *ὄχα*, iute, repede și latin. *ocius*, iute.

din el cetățean de ispravă. Cele patru virtuți de căpetenie: dreptatea, prudența, cumpătul și tăria, sunt virtuți personale și sociale în același timp. Ele însă, ca și celelalte capacități ale omului, nu devin putere sufletească statornică decât prin faptă și obișnuință. Nimeni nu se face bun numai ascultând prelegeri moral-filosofice. Ci, temeliile virtuților se așează în sufletul copilului. La intrarea în universitate, studentul a ajuns deja la un anumit grad de dezvoltare; capacitățile lui sufletești, bune și rele, prezintă o anumită tărie, o direcție fermă. De sigur, virtuțile câștigate până aci se pot și pierde. De aceea, chiemarea școlilor noastre înalte trebuie să fie aceasta: să promoveze capacitățile morale bune, adică virtuțile, și să înlăture obișnuințele rele. Cursurile singure vor avea puțin efect: studenții trebuiesc obligați să se deprindă în fapte cu caracter moral pentru a-și întări virtuțile și a-și birui viciile. Filosofia morală are de împlinit aci o misiune importantă. Toată educația razimă doar' pe presupunerea, că omul este o ființă inzestrată cu rațiune. Dar pentruca virtuțile câștigate în copilărie să poată supraviețui criza tinereții, trebuie să li-se dea o infrastructură rațională.

„Aci observăm noi legătura intimă dintre virtuțile morale și intelectuale. Obiectul virtuților morale este binele, obiectul virtuților intelectuale este adevărul. Fapta bună este condiționată de cunoașterea binelui. — Cel mai important aport, pe care școala înaltă îl poate da pentru cultivarea virtuții stă în aceea că ea asigură înțelegerea spirituală necesară și dă temelia rațională pentru o viață de înaltă ținută morală. Nedreptățile economice și sociale ale vremii noastre își au cauza mai adâncă tocmai în lipsa virtuților morale și a înțelegerii spirituale. Avem știință destulă, destule materii prime, destulă capacitate tehnică: lipsește însă cuminența și puterea morală pentru a stârpi răul din rădăcină. Ținta pregătirii superioare este deci clară: promovarea virtuților, în primul rând a virtuților intelectuale, care sunt condițiunea preliminară pentru acțiunea morală“.

N'ar strica să medităm și noi aceste adevăruri. Au valoare întregă și la noi. Și sunt, poate, de mai arzătoare actualitate decât în America. (ap.)

C R O N I C I

Pomenirea lui 3/15 Maiu

S'au împlinit 90 de ani dela istorica adunare din 1848. Vreme de atâtea decenii pomenirea zilei de slavă, în care s'a afirmat conştiinţa vrerea năpraznică a neamului nostru de a trăi ca naţiune liberă pe pământul străbun al Daciei, a fost mare sărbătoare pentru toată obştea românească. Serbările anuale de 3/15 Maiu au fost, în vremea robiei, un focar magic de concentrare a nădejşilor; după unire, o tumultuoasă descărcare a jubiării biruinţii şi un nesecat izvor de nouă însufleţire pentru continuarea entusiastă a drumului de înălţare deschis la 48. Astfel, continuarea şi dezvoltarea tot mai strălucită a acestei frumoase tradiţii era nu numai o datorie de pietate faţă de generaţia eroilor din a căror jertfă a răsărit ţara de astăzi, ci în acelaşi timp un important factor educativ, un admirabil element de dinamizare a voinţei naţionale spre marile fapte de jertfă pe care ni-le cere viitorul.

De aceea, nu putem însemna pe răbojul vremii decât cu adevărată tristeţă scăderea pe care o înregistrează binefăcătoarea tradiţie a serbărilor de 3/15 Maiu. Anul acesta nu era unul comun. Se împlineau rotund nouă decenii dela gloriosul eveniment. Totuşi, abia s'a auzit ceva despre pomenirea lui, în largul ţării. O serbare şcolară, destul de modestă, la Blaj, cu participarea câtorva fruntaşi ai vieţii publice veniţi din toate părţile; un alt mănunchiu de fruntaşi la Tebea lui Iancu şi la mormântul lui Şaguna dela Răşinari, câteva articole comemorative prin gazete, un cuvânt la Radio — şi, ni-se pare, atâta a fost tot. Ori, aproape tot. De 20 ani

suntem liberi: adunarea din 48 şi conducătorii ei nu au nicăiri un monument cât de modest, care să le poarte amintirea. Insaşi „Peatra Libertăţii“, stă în aceeaşi singurătare părăsită, în care a ţinut-o pe vremuri urgia ungurească!

Nu i-se pare slăvitei naţii româneşti că e cam puţin? că s'ar cădea să facem ceva mai mult?! Nu că doar' strămoşii ar ar avea nevoie de închinarea noastră. Ei au fost buni şi generoşi; ne-au dat totul şi nu cer dela noi nimic. Dar şi acuma noi suntem cei lipsiţi. Noi trebuie să mergem la ei, după sfat, după îndrumare, după hrană de însufleţire şi de elan. Dacă nu o facem, noi suntem cei păgubiţi. Se pare că începem a uita acest adevăr. — Se va spune, desigur, că avem destule serbări şi festivităţi naţionale, cari fac acelaşi serviciu educativ-patriotic. Şi nimeni nu va nega că e ceva adevăr într'asta. Partea întâi a afirmaţiei este supraadeverată. Avem, poate, prea multe serbări şi sărbători de tot felul. Am mai putea şi reduce din ele, fără pagubă. Îndrăznim însă să afirmăm, că foarte puţine momente din istoria noastră pot sta alături de adunarea din 48. Şi nu ştim care din ele reprezintă puterea educativă a acestui moment istoric incomparabil!

Ce să fie dară pricina marasmului de azi? Să nu mai aibă rezonanţă în sufletul generaţiei noastre evocarea lui 48? Să nu se mai potrivească în scala gândurilor noastre tăria jurământului celor 40.000 gata de moarte pentru a „susţine naţiunea română“, pentru a apăra dreptatea şi libertatea? — Greu de crezut şi dureros de bănuir măcar. Tocmai acuma când ne frământăm din

greu pentru o mai bună așezare a vieții românești, avem cea mai mare nevoie și de entuziasmul generației legendare, și de vijelioasa ei voință de a apăra, cu orice preț, mărirea, demnitatea, dreptățile și libertățile »națiunii noastre românești«. (a).

Două eroine

Una răspunde la numele de *Maria Giuseppa Rossello*, cealaltă se cheama *Maria Domenica Mazzarello*. Italiene amândouă; de naștere din familii foarte umile amândouă; în cele duhovnicești călăuzite multă vreme de sf. Giovanni Bosco amândouă; călugărițe amândouă; arătate lumii creștine amândouă, în aceeași zi (26 Maiu c. Înălțarea Domnului la latini) de Vicarul Domnului ca adevărate eroine ale gândirii, simțirii și practicei creștine.

1. Ven. *Maria G. Rossello*, trecută în albul fericiților Bisericii lui Hristos, s'a născut la 1811 în sătulețul Albisola Marina, din părinți muncitori săraci lipiți pământului. În tinereța ei Gerolamo Benedetta (așa o cheama din botez) a fost ani de zile servitoare. Intemeind episcopul Augustin de Mari al Savonei o așezare de monahii »Figlie di N. S. della Misericordia«, dânsa e printre cele dintâi cari intră în noua formație menită să vină într'ajutor fetițelor, mai ales celor abandonate și infirme. Vreme de patruzeci de ani cât a stat în fruntea acestei instituții, fer. Giuseppa a înființat cam șaptezeci de case puternice atât în Italia cât și în America de Sud, pe cari le-a înzestrat cu toate cele de lipsă. Așezarea a ridicat un impozant seminar pentru clerici și a purtat grijă de feldefel de spitale, cu o energie și cu o pricepere ce i-a asigurat totdeauna cea mai deplină venerație din partea celor mai înalte personalități. — S'a stins din viață la Savona, în 7 Decemvrie 1880, mistuită de focul iubirii lui Hristos și a sufletelor răscumpărate cu scump sângele lui.

2. Printr'un decret special au fost

aprobate două minuni în vederea beatificării Venerabilei *Maria Domenica Mazzarello*. Aceasta a văzut lumina zilei la Mornese, eparhia Acqui, în 1837. Face parte de tânără din conegregația »Figlie di Maria Ausiliatrice« intemeiată de sf. Giovanni Bosco și ca atare e fiica sufletească a acestuia. Cârma instituției, în calitate de superioară, nu o primește decât silită. E atât de la locul său însă în slujba ce i-a fost impusă, încât s'a putut numi cu tot dreptul de către S. Congregație a Riturilor »confondatrice« (= împreună întemeietoare). A trecut la odihna dreptilor în 1881. Deatunci incoace s'au arătat mai multe semne cari îndreptățiau pe cei ce susțineau că smerita Domenica e o sfântă în toată puterea cuvântului. S'au examinat, cu toată asprimea ce caracterizează în asemenea cazuri dicasteriile romane, mai multe întâmplări miraculoase, dintre cari au fost definitiv confirmate două în 3 Februarie 1937. Una e vindecarea subită de paralizie totală a tinerei Ercolina Mazarello; alta e vindecarea, tot instantanee, de peritonită tuberculoasă a copilei Rosa Bellavita, ambele declarate de specialiști incurabile, după cercetări și tratamente îndelungate. — Minunat e Dumnezeu întru sfinții săi. (n).

Roma și Răsăritul

Străduințele și jertfele Romei pentru bisericile orientale sunt indeobște cunoscut. Principiul care călăuzește acțiunea ei de apropiere, de asemenea. Azi, ca totdeauna, cuvântul de ordine este: cel mai desăvârșit respect pentru comoara de tradiții creștine ale Răsăritului, care trebuiesc făcute cunoscute tot mai bine și în Apus. Pe această cale numai va scădea prăpastia și se va pregăti climatul prielnic unirii.

Un pas însemnat s'a făcut, în această direcție, prin *Motu proprio* publicat în „L'Osservatore Romano“ din 8 Maiu 1938, care reglementează din nou problema jurisdicției peste teritoriile Orientului creștin.

Se știe că, dela crearea Congrega-

ției Orientale, 1917, există o dublă jurisdicție în aceste teritorii: a Congregației Orientale peste credincioșii de rit răsăritean, și a celei de Propaganda Fide peste cei de rit latin. Situația se schimbă prin noul Motu proprio. Pe viitor „Propaganda“ se va ocupa numai de misiunile din ținuturile păgâne; *toți credincioșii catolici, de orice rit, din regiunile bisericilor orientale trec sub exclusivă îndrumare a Congregației Orientale.*

Punerea în aplicare a acestei dispozițiuni se va face treptat. La 1 Iunie 1938 intră în noul regim Palestina, ținuturile de dincolo de Iordan, Egiptul și peninsula Sinai; la 1 Ianuarie 1939 Grecia, Albania, Bulgaria, Turcia și Dodecanezul; la 1 Iunie 1939 Siria, Irakul, Iranul și Libanul; iar la o dată ce se va fixa ulterior Eritreia și Etiopia de nord. Este de sine înțeles că drepturile de până acuma ale Congregației Orientale rămân neatinse, ea păstrându-și jurisdicția asupra credincioșilor de rit răsăritean de pretutindeni. — Motivarea acestor rândueli subliniază încă odată necesitatea ardentă de a se cunoaște bine bisericile orientale, aceasta fiind o condițiune indispensabilă a oricărei apropieri. În schimb, trebuie să vadă și răsăriteții adevăratele intențiuni ale Romei. Nu ajung însă, în acest scop, vorbe și asigurări frumoase. Trebuie să vadă gândurile catolicismului concretizate în realitatea pe care o au dinaintea ochilor. Adeca: în grupurile de orientali cari au primit unirea cu Roma. „Cel mai puternic mijloc de a convinge pe frații disidenți că Roma nu vrea să latinizeze Orientul — scrie Sfântul Părinte — este organizarea cât mai perfectă a acestor trupe așezate pe poziții așa de înaintate, pentruca ele să devină centre din ce în ce mai active și mai vii. Aceasta va dovedi cât de mult prețuește Sfântul Scaun faptele și operele lor glorioase și cât de mult se străduiește a colabora la dezvoltarea lor. Acesta este mijlocul cel mai puternic de a convinge pe frații cari stau

încă departe că Roma nu segândește nici decum să latinizeze Răsăritul ori chiar să-l contopească deplin; dorința Romei este una singură: de a uni biserica Răsăritului cu cea Apuseană pentruca să participe și ea deplin la viața divină ce i-s'a dat de Hristos. Schisma a pornit dela cler; tot prin cler trebuie să se realizeze și unirea“.

Nu se putea, din partea Romei, o mai vădită dovadă de înțelegere față de Orient. Să dea Dumnezeu ca aceste gânduri curate și evanghelice să găsească răsunetul dorit și la frații pe cari temeri și prejudecăți omești, alimentate toate dintr'o dureroasă necunoaștere a adevărului, i-au ținut departe de „unirea credinței“ pentru care se roagă zilnic. (a).

Progres catolic în S. U.

A apărut zilele acestea »Anuarul oficial al Bisericii catolice« din Statele Unite ale Americii de nord. Cifrele lui seci sunt cât se poate de elocvente. Reoglundesc o viață bisericească în plin progres și deosebit de vie. Reținem câteva, după »L'Osservatore Romano« din 25. 5. 38.

Numărul total al catolicilor acestei țări (împreună cu Alaska și insulele Iava) este 21.451.460, arătând un spor de 492.326 față de 1937. În ultimii 20 de ani, creșterea arată cifra impunătoare de 4.035.157 suflete. — În cursul anului trecut s'au făcut mari schimbări și în ierarhia americană: s'au creat trei provincii noi, trei arhiepiscopii și 5 eparhii; așa că astăzi numărul total al arhiepiscopilor este 19, al eparhiilor 93, plus un vicariat apostolic și o »abbatia nullius«. Un singur sediu episcopal vacant, cel din Burlington. — S'a deschis în cursul anului un seminar nou, ridicându-se prin aceasta numărul acestor institute la 206, cu 15984 seminariști. — Clerul numără, pe lângă cei 132 arhiepiscopi și episcopi, 32.668 preoți, (cu 1.019 mai mulți decât anul trecut) cari activează în 18.428 biserici, misiuni și alte institute.

Rezultate frumoase și pe terenul învățământului și a activității social-caritative. Cele 193 colegii pentru bărbați, 676 academii pentru femei și 1.306 școli medii eparhiale, (127 mai mult față de 1937) sunt cifre care inspiră respect. Crește și numărul studenților: anul acesta sunt cu 202.234 mai mulți decât anul trecut, pe când în școlile parohiale, (8.026 la număr, față de 7445), învăță 2.101.376 elevi. — S'a deschis în cursul anului un nou orfelinat; numărul orfanilor îngrijiți în toate institutele de acest fel fiind 39.454. Numărul spitalelor a crescut cu 12, ajungând la cifra totală de 684, pe lângă cele 168 azile pentru bătrâni.

Conversiunile la dreapta credință bat, în anul 1937, cifra de 62.696, cu 634 mai mult decât în anul precedent. — Trei orașe au o populațiune catolică ce trece milionul: Boston, cu 1.164.300 catolici; Chicago 1,159,390, și New-York, un milion.

În vremuri rele, ca și în zile bune, Biserica Domnului merge înainte fără încetare. (a).

Febra înarmărilor

Din zi în zi, pacea lumii pare tot mai bolnavă. Are tot mai dese crize peste care numai injecții de ultima oră și intervenții excepționale reușesc s'o mai țină în viață. De fiecare dată, Europa respiră ușurată: înc'odată, marele bolnav a fost salvat. — Pe câtă vreme însă? Teama și nesiguranța sunt climatul normal în care trăim. Fiindcă, dincolo de abilitățile diplomatice, de pacte văzute și înțelegeri ascunse, există o realitate permanentă, un factor de boală continuu, care în chip necesar trebuie să ducă la desnodământul fatal: cursa înarmărilor în care stă să-și dea sufletul lumea întreagă.

Cifre și considerațiuni deosebit de interesante dă, în această privință, cunoscutul economist belgian, profesorul *Baudhuin* dela universitatea din Louvain, în „*Libre Belgique*“. — *Franța* va cheltui pentru executarea progra-

mului extraordinar de înarmări, anul acesta, 15 miliarde franci. Mai are 10 miliarde în bugetul ordinar. Total, într'un singur an, 25 miliarde franci. Sotocind că venitul național global al Franței este 250 miliarde, urmează că cheltuelile de înarmare fac 10% a venitului total (averi, salarii, venituri profesionale etc), și nu mai puțin de jumătate din cheltuelile ordinare ale Statului. — *Statele Unite* prevăd pentru acest an, în acelaș scop, 1200 milioane de dolari, corespunzând la 36 miliarde franci. Totuși, fiindcă S. U. au o populațiune de trei ori mai mare decât Franța, și un venit național global de 65 miliarde de dolari, cheltuelile de înarmări reprezintă numai 2% din venitul total. — *Anglia*, pentru exercițiul anului în curs, are 350 milioane lire sterline, adica 50 miliarde franci, sau 7 $\frac{1}{2}$ % a venitului național total (4.500 milioane lire). — *Germania* e învăluită în mister. De ani de zile nu mai publică nici un bilanț militar. După cele mai probabile conjecturi, ea cheltuește în acest an pentru înarmare 6 miliarde R. M adica 48 miliarde franci. Articolul prof. B. nu vorbește de Italia, nici de celelalte țări mai mici ale lumii care toate, se știe, merg în același ritm.

Piecând dela aceste cifre de bază, prof. B. face o seamă de comparații instructive. Impărțind cheltuelile de înarmare pe cap de locuitor, se constată că: în Anglia fiecare locuitor dă pe an 1.050 franci (belgieni); în Germania 750 fr.; în Franța 600 fr.; în S. U. 350 fr. Ținând însă seamă de media venitului locuitorilor din diferitele țări, se va vedea că totuși sacrificiul cel mai mare îl reprezintă cel al cetățeanului francez care dă 10% din venitul său; urmează germanul cu 9%; englezul 7 $\frac{1}{2}$ %, în urmă americanul cu 2%.

Cuprinzând în această icoană toate țările lumii, vom avea o palidă imagine despre sacrificiul urlaș pe care îl face omenirea pentru a-și întări „pacea“ cu armele cele mai ucigătoare din câte a putut născoci știința omenească.

— Și să nu uităm că toate aceste cheltuieli sunt cu totul neproductive. Nu reprezintă o plasare de capital și muncă, spre a culege mâine roadele: sunt o risipă din care nu se va secera nimic. Mai mult: o bună parte din materialul de război se consumă singur, se distruge foarte repede. — Toată această furie de „garantare a păcii“, e alimentată din ură și frică. — Biata omenire și biata pace! (a).

Ausiria sub călcâi prusac

Atitudinea episcopatului austriac în drama care a pus capăt Austriei, este cunoscută. Declarațiile pentru „Anschluss“, desaprobată de Vatican și explicate mai apoi de către Cardinalul Vienei, au stârnit, la timpul lor, o valvă perfect îndreptățită. Se cunoșteau intențiunile și imobilul acelor declarații „solemne“. Asigurările primite dela conducătorii nazismului i-au făcut pe episcopi să creadă că atitudinea lor biruitoare în fața unei situații inevitabile, și pe care ei n'ar fi putut-o opri în loc, va duce la reconcilierea hitlerismului cu Roma, ori cel puțin la un regim de libertate pentru catolicismul austriac.

Dacă episcopii vechei Austrii, în marea lor bunăcredință, s'au putut lega în astfel de iluzii, nazismul se silește acum din răspuțeri să le deschidă ochii și să-i aducă la realitate. Urmând cu brutalitate vechile metode prusace, în sensul cărora cuvântul dat e vânt și tratatele petece de hârtie, nazismul aplică și în teritoriul noii provincii „Ostmark“ tratamentul de prigoană sub care ține Biserica catolică din întregul Reich. Puținele informațiuni care, în ciuda vigilentei Gestapo-ului, reușesc să treacă granițele, nu lasă nici o îndoială în această privință.

Din admirabila *presă catolică* austriacă n'a mai rămas decât numele vechilor publicații, sub masca cărora apostoli falși propagă neopăgânismul hitlerist. *Fruntașii* scrisului și ai vieții catolice, cari n'au reușit să apuce dru-

mul străinătății, tângesc în tabere de concentrare. *Organizațiile tineretului catolic* se contopesc în cele naziste. În *școlile confesionale catolice* se introduce spiritul și programul lui Rosenberg. Nimic nu e mai caracteristic, și mai dureros, în această privință, decât o recentă dispoziție pe care a fost silit să o dea ordinariatul Vienei. Se ordonează, anume, că lecțiile și în aceste școli să înceapă și să se încheie cu „Heil Hitler“. Numai după ce s'a pronunțat acest cuvânt magic poate urma și străvechiul salut catolic, cu care începeau în trecut cursurile: „Lăudat fie Isus Hristos“. Asemenea la sfârșit: se va spune salutul tradițional; ultimul cuvânt însă va fi totuși Hitler! — Diabolicul orgoliu al dictatorului apare în toată goliciunea în această blasfemă poruncă: Hitler mai mult decât Hristos!

Dar tocmai aceste porniri de anticrist li vor fi fatale Führerului. Morile lui Dumnezeu macină încet, dar sigur. (a).

Congresul dela Budapesta

Pregătit vreme de mai bine de un an cu o meticulozitate vrednică de toată stima, *Congresul euharistic internațional* — în serie al XXXIV-lea —, ținut la Budapesta în zilele de 25—29 Maiu c., a reușit splendid. La această manifestare publică de credință în Isus Euharisticul au luat parte sute de mii de credincioși, în majoritate covârșitoare firește că unguri. Au fost reprezentate însă mai bine de treizeci și alte neamuri din toate părțile pământului (Cehoslovacia, Polonia, Italia, Franța, Belgia, Olanda, Spania, Dania, Egiptul, America de Sud, Insulele Filipine, Indii, China ș. a.).

Delegat al Sf. Părinte la congresul dela Budapesta a fost *Card. Pacelli*, secretarul de stat al Vaticanului, care a și deschis marea adunare, la care participau 15 cardinali, peste 200 episcopi și arhiepiscopi și mai bine de 2000 preoți și mii de călugărițe ce-și aveau grupurile lor bine distincte în marca mulțimilor în tot decursul festivităților.

Mare măestru al cuvântului, Purpuratul roman, în cuvântul său de deschidere, după elogierea bunelor intenții a cărmuirilor lumesti cari își înțeleg menirea și o iau în serios, a dat expresie chipului cum înțelege Biserica lui Hristos adevărata vindecare radicală a rețelor de cari e bătuită lumea de azi :

»Oricare observator — a declarat trimisul Papii — cât de cât atent, va ajunge la convingerea, că nici cea mai formidabilă organizare, nici cea mai severă educație impusă de către puterile vremelnice, nu vor ajunge niciodată, ele singure, la reformarea profundă a sentimentelor. Iar fără această reformă a simțirii, chiar și cele mai perfecte instituțiuni de pace socială nu vor fi decât mecanism fără suflet și, prin urmare, fără viață și fără rodnicie. Atâta vreme cât cei ce se găsesc deoparte și de alta în conflict nu vor avea inima străbătută de spiritul Vișlaimului, de pilda Nazaretului, de învățăturile Vorbirei de pe munte, de acel sublim: Misereor super turbas, toate statutele oficiale, toate arbitrajele omenești, vor rămâne neputincioase, și vor risca să ajungă, într'o bună zi, la falimentul făgăduințelor făcute«.

Respectând un tipic care-i al tuturor congreselor de acest fel, au avut loc și în cadrele actualului congres o serie întreagă de ședințe publice și de specialitate, desbătându-se probleme de deosebită însemnătate. Notăm că la o ședință publică a vorbit, în românește, I. P. S. *Cisar* mitrop. latin dela București, iar la o ședință a secției orientale prezidată de card. Tappouni din din Antiohia, unde diferiți oratori au vorbit rutenește, bulgărește, grecește, ori ungurește, pâr. Dr. N. Brânzeu din Lugoj a cuvântat tot în românește. — Momente neuite dela acest congres: Cuminecarea, în dimineața zilei de 24 Maiu, alor peste 150.000 (una sută cincizeci de mii) băeți și fete; feerica procesiune euharistică pe Dunăre în seara aceleiași zile; privegherea de adorație euharistică din noaptea de Vineri spre Sâmbătă (27 spre 28 Maiu) când, la

liturghiile slujite îndată după miezul nopții, s'au împărțășit binișor peste o sută de mii de bărbați ce toată noaptea o petrecuseră în rugi și închinare; cuvântul la radio al Sf. Părinte, spus răspicat, în latinește și ascultat cu emoție de sutele de mii de pelerini, ca și binecuvântarea, dată tot pe cale radiofonică, de Părintele Obștesc din Cetatea Veșnică. — Incheerea s'a făcut printr'o strălucită procesiune euharistică.

Biserica Română Unită n'a luat parte oficial la acest congres în care răsăritenii dreptmărturisitori și-au avut locul lor de cinste (la s. liturghie bizantină din Basilică, slujită de ep. unit Calavassy din Athena în grecește, a participat și Card. Pacelli, care a cetit credeul în grecește). Faptul că până și cercurile eclesiastice catolice cărmuitoare confundă în chip jignitor catolicismul cu un șovinism strimt, revisionist-revanșard, a impus ierarhiei noastre gestul demnității care nu înțelege să se lase atinsă în nici un chip și sub nici o formă. Așa trebuie să se înțeleagă și explice absența noastră dela acest congres. Românii cari au ținut să fie totuși de față au făcut-o pe cont propriu, ca simpli particulari și spectatori. La Budapesta nu puteau participa în alt chip. Și, aceasta, nu din vina noastră. Congresul dela Budapesta, din punctul nostru de vedere, îl socotim ca o excepție dela tradiția celorlalte congrese cu adevărat internaționale, cum au fost toate celelalte de până acum, și cum va fi și proximal dela Nice, la care, între împrejurări prielnice, ne vom putea prezenta și noi cu inima împăcată. (n).

Catolicismul în China

Zilnic se pot culege flori minunate din acel câmp de glorie și de jertfă al Bisericii care sunt misiunile. Pe toate, ori unde s'ar desfășura munca lor eroică, prin pustiurile de foc ale Africeii ori prin ținuturile ghețurilor eterne, creștinul le urmărește cu aceeași dragoste înduioșată, pe toate le cuprinde în ruga și în dărnicia lui. Cu interes deosebit privește însă totdeauna spre

acelea, care se găsesc în mai mare primejdie. Așa cum sunt astăzi cele din China.

Imensul „imperiu al soarelui“ este un fel de iad pământesc. Ororile războiului, început cu perfidie și continuat cu sălbătăcie de către imperialismul nipon, prăznuesc adevărate orgii pe străvechiul pământ al civilizației galbene. Nepregătită, armata chineză înfruntă moartea și bate în retragere. Frontul și focul înaintază spre inima țării. Este ușor de înțeles vraștea și bejenia care stăpănesc în uriașul furnicar, în care moartea a izbucnit cu nemiloasă furie.

Cu atât mai mare va fi bucuria credincioșilor când vor afla că, în ciuda acestor stări haotice, misiunile noastre se țin eroic pe poziții. Mai mult: fac și oarecare progrese. Cifrele publicate în „Osservatore Romano“ (9—10 Mai 1938) fac dovada. — S'au botezat în 1937 nu mai puțin de 576.348 suflete, dintre cari 89.267 adulți. De la 2.934.175, credincioși, catolicii au ajuns la 3.019.338. Cumindări: 1.461.717, față de 1.371.998. Din cele 23.436 căsătorii binecuvântate de biserică numai 5336 au fost mixte. — Personalul misionar: 4675 preoți; 381 frați; 5993 călugărițe; 7413 cateheți și 5182 catehiste. Din preoți 1.898 sunt chinezi, ceea ce înseamnă 40% din clerul misionar; surori indigene 3.769, sau 63% din numărul total al călugărițelor. Toate aceste cifre arată sporuri importante față de anul trecut. — În școlile de teologie se pregătesc la preție 959 alumnii, iar seminariile mici au 5975 elevi.

Rezultate frumoase arată activitatea culturală și caritativă. Misiunile au în China 15.780 școli (97 înalte și secundare, 442 primare-superioare, 3832 primare-inferioare, celelalte școli de rugăciune), cercetate de 432.903 elevi (102.418 catolici). — În cursul anului au fost adunați 59.343 copii părăsiți; asistați de misiuni alți 10.842 așezați în aziluri și 10.000 la familii creștine. Cele 416 orfelinate îngrijesc 3567 băieți și 25.274 fete.

Cifrele storc admirație. Și durere în același timp. Fiindcă, China e imensă. Numai la 154 locuitori vine unul catolic. Impărțită populația întreagă la numărul preoților, s'ar veni un preot la 10.000 suflete. — Câtă muncă, imensă, grea, așteaptă încă pe vestitorii creștinii. Și cât de neprielnice sunt împrejurările. Ce piedecă grozavă măcelului care bânuie în țară. — Pentruca toate să treacă și evanghelia să sporească, Domnului să ne rugăm! (a).

Perspective spaniole

Toate semnele arată că actuala tragedie spaniolă se apropie de sfârșit, cu biruința naționaliștilor. Iar aceasta pare a însemna pentru biserică martirizată de bolșevism: libertate deplină, atmosferă prielnică vieții religioase și sprîjin înțeleghător și din partea cărmuirii lumești. Ministrul de interne al guvernului naționalist a declarat-o public:

„Spania, fără catolicismul său, ar fi nimica toată, pentru că acesta i-a dat unitatea, mărimea și voința de a fi mare; și ca odinioară, așa și acum, el este cea mai puternică forță dinamică în războiul nostru sfânt. Tocmai de aceea statul național ține cu tărie la spiritul creștin și la tot ce-i în legătură cu acesta, precum se poate vedea și din legiuirea de stat...”

Și de fapt noua legiuire naționalistă, între alte dispoziții fericit inspirate, a luat și următoarele: 1. Praznicul sf. Iosif a fost declarat sărbătoare națională. 2. S'au luat măsuri ca băieții și fetițele între 8-14 ani să fie pregătiți de cler, cu ajutorul dascălilor și dascălițelor, pentru prima sfântă împărțășanie. 3. Legea din 1932, care desființa ordinul jezuitorilor și le sechestra toate bunurile și așezămintele, a fost abrogată. — Toate manifestările religioase, publice și private, sunt libere. În fruntea procesiunilor de Săptămâna Mare din Sevilla, generalisimul Franco era reprezentat de generalul Queipo de Llano. (a).

BIBLIOGRAFIE

M. THEODORIAN-CARADA: *Efimeride*, însemnări și amintiri (1908—1928) București 1937; 9° 176 pag. Prețul 60 Lei.

Iată un nou volum, al doilea, al Efimeridelor Dlui M. T. C. Primul a apărut cu vreo 15 ani în urmă. — Un scris concentrat, limpede, curgător, nepretențios ca stil și care dovedește pe omul cu talent al scrisului, talent care se pare că este în familie, autorul fiind frate cu celalalt Theodorian, cu Caton. Dl. M. T. C. încă este la al nu știu câtelea volum! Dela ediția *Dreptului Canonic Oriental*, în 3 volume, operă de erudiție și de mare canonist, dela biografii de sfinți vechi și de oameni contemporani, dela piese de pură literatură, până la acest al doilea volum de însemnări și amintiri, cărora le-a dat un titlu așa de modest, măcar că însemnările și amintirile Dlui M. T. C. sunt documente ale oamenilor și ale vremilor — iată de ce volumașul de față prezintă interes și prin sine însuși și prin autorul lui.

Căci cine vrea să cunoască bine istoria noastră din răstimpul acestor 20 de ani, va face bine să citească *Efimeridele*. — În jurul frământărilor de ordin bisericesc religios, mai ales din vechiul Regat, ca și pentru culisele vieții politice din țara veche, ca și din cea nouă, Efimeridele sunt o sursă de informațiuni bogate, sincere, văzute cu ochii unui pricepător, a unui inițiat în tainele zeilor lumești, a unui om care pune pasiune și în ceea ce face și în ceea ce

vorbește și scrie. — Chiar de aceea uneori judecata lucrurilor și a oamenilor va putea apare mai puțin obiectivă — dar nu mai puțin sinceră — ceea ce în definitiv nu scade valoarea cărții. Ci dimpotrivă!

În același timp, Efimeridele constituesc până la un punct și confesiunile autorului, o spovedanie sinceră, în care recunoaștem și noi »păcatul firii sale: un orgoliu nobil »ascuns în modestie și timiditate«, care îl face d. p. să refuze categoric oferta ce i-se făcea, a unei catedre universitare de Drept bisericesc la facultatea din București și care l-a reținut poate în întreagă viața sa, ca să nu joace în viața publică rolul pentru care îl indica și pregătirea și legăturile și talentele sale. — Și totuși omul acesta a avut curaj și îndrăsneli, ca puțini alții, bună credință totdeauna și bune gânduri, de a-și sluji, de a căuta căile cele mai bune pentru asigurarea viitorului țării și a neamului său, a avut convingeri pe cari le-a urmat cu tot sufletul său și cu toate consecințele lor. Ca d. p. atunci când, împotriva atâtor tradiții învechite, a îmbrățișat unirea cu Roma.

Iată, în rezumat, de ce recomandăm cetitorilor noștri, cu toată inima, noul său volum: Efimeridele!

Dr. V. Macaveiu

